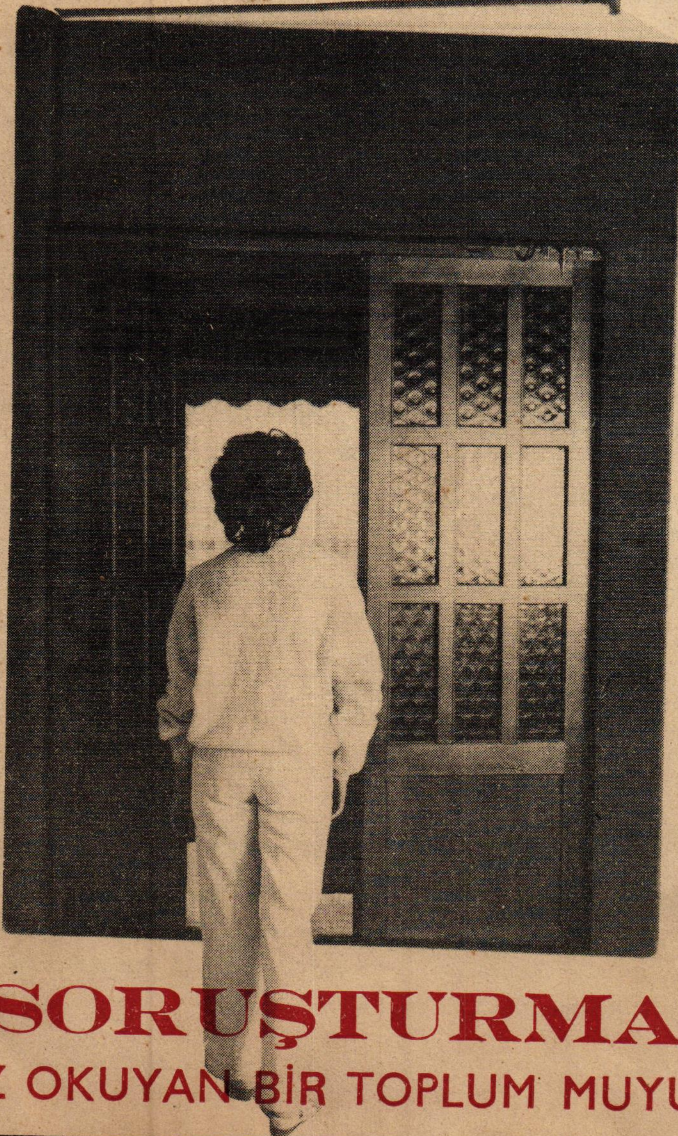
DÖNEM

yaşamı savunan dergi

SORUŞTURMA

"AZ OKUYAN BİR TOPLUM MUYUZ"

YIL : 1 SAYI : 4 ARALIK 1983

GÜNCEL BİR KONU ÜZERİNE SORUŞTURMA BAŞLATIYORUZ..

"AZ OKUYAN BİR TOPLUM MUYUZ?"

Son günlerde giderek üzerinde daha çok durulan bir konuyu okurların ve yazarların düşüncelerine açmak istedik. Bu nedenle DÖNEM olarak okuma olayına karşı nedenleri ve niçinleri açısından yaklaşmak yeni bakış açılarını sergilemek istedik. Dördüncü sayımızda başlayarak bu soruşturmamızı açtık.

Toplum olarak kültür etkinliklerine az ilgi duyduğumuz, yaşamımıza bu etkinleri hemen hemen hiç sokmadığımız bilinen bir gerçek. İçinde yaşadığımız yaşam biçimi bir çok değersiz ve anlamsız malların birikimini ve biriktirmeyi bize salık verirken; kültürel birikimlerin hiç birini yaşamımıza sokmamayı öğütler gibidir. Bu aymazlıktan kurtulmamız için diğer uluslara bir bakalım. Onların kültür etkinliklerine hem devlet olarak, hem birey olarak ayırdıkları zaman ve para üzerinde durulmaya değer.

Bu etkinliklerin içinde hiç kuşkusuz kitap okuma, kitap edinme, her evde bir kütüphane oluşturma önemli bir bölümü oluşturmaktadır. İçinde yaşadığımız bir çok toplumsal sorunları, bir çok toplumsal çelişkileri çok okuyan bir toplum olsaydık böylesine acı bir biçimde yaşar mıydık?

DÖNEM; içinde yaşadığımız sorunların temel nedenlerine inerken bize yeni düşünme olanakları verecek, bunun ötesinde yeni yaratım olanakları verecek; okuma olayını yeniden gündeme getirmek istedi. Dördüncü sayımızda bir çok yazar ve düşünürün bu konudaki görüşlerini bulacaksınız. Bu konuya ilgi duyan, gerçek nedenlerini açıklamak isteyen okurların ve yazarların yanıtlarını bekliyoruz.

Az okumanın getirdiği sorunları ve getireceği sorunları bir kültür ve toplum bütünlüğü içinde ele almak istiyoruz.

DÖNEM yanıtlarınızın yansıtıldığı; bir çok okurla, bir çok insanla bölüştüğünüz yer olacaktır.

DÖNEM; son günlerde bu konuda yapılan tartışmalara olumlu ve olumsuz yönleriyle ışık tutmak istiyor.

DÖNEM

KAPAK FOTOĞRAFI: ARİF KIRHAN

AZ OKUYAN BİR TOPLUM MUYUZ?

TANJU CILIZOĞLU

SON günlerde belli kesimin yayın organlarında içten-içe bir konu gündemde tutularak ısıtılıyor.

Bir kanıyı pekiştiren bu konu «NİÇİN AZ OKUYAN BİR TOPLUMUZ?» sorusunun çengeline takılıyor. Daha sorarken yargı verilmiş. «Niçin az okuyan bir toplumuz?» Soru bir araştırmacı titizliği ile ya da en azından başlarken gereken tarafsızlığı yakalamak adına sorulmuyor? Oysa sorunun «AZ OKUYAN BİR TOPLUM MUYUZ?» diye sorulması gerekecek.

Bu konuda araştırmacıların salt soruları yanlış değil irdeleme soruda ki tüm yanlışları kendi dengesinde özümlüyerek sonuçlandırılıyor.

Soruyu saptıranlardan biri de Demirtaş Ceyhun? Milliyet Sanat Dergisinin bu konuya birden bire bir sayı ve kapak hazırlaması arkasından bu hazırlığa yönelik fetva araması çok doğaldır. Holding dergilerinin Türkiye gerçeğini Türkiye gençliğini ve aydınları önünde saptırması görevinin gereğidir. Ya bu göreve Demirtaş Ceyhun nasıl bulaştırılır? Bu tür bir yazıyı neden ondan istemek akla gelir? Demirtaş Ceyhun daha önce konuya istenilen yüzeysellikte bakmış bu aşamada olayı nasıl irdeleyebileceğini belirtmiştir.

Buraya bir nokta koyarak hemen belirtelim ki Türkiye'de siyasal iktidarlar kendi kolpalarında her konuyu saptırmakta ve kültür olgusunu bu saptırma içinde yönlendirmektedirler.

Türkiye'de «Az okunma gerçeği»nden hareket ederek Türkiye'nin gerçeklerine varmamanız mümkün müdür? Hem Türkiye'nin bu gerçeklerine değinecek hem de gerçeğin özüne inmeyecek yüzeyinde kalacaksınız. Hüner ve cambazlık budur?

Belediye sokakları mı süpüremiyor?

«Biz pis bir toplumuz. Herkes kapısının önünü süpürse... Ya da «Kimse sokağa çöp atmasa...»

İşsizlik mi var ülkede?

«Kardeşim nüfus planlaması. Cahillik. Adamın giyecek donu yok hababam çocuk yapıyor. Cahil milletiz»

Üretim mi arttırılamıyor ?

«Kardeşim tenbel milletiz. Adam çalışmıyor. Elin Alamanyasına gidince çalışıyor da kendi memleketinde adamı çalıştırmak mümkün değil.»

Bu örnekleri kendi konumuza gelene kadar uzatabiliriz.

«NEDEN AZ OKUYORUZ» sorusunu «Az okuyan bir toplum muyuz?» bile demeden «Niçin az okuyan bir toplumuz?» a çekerek sokaktaki adamı bir sorunda da kendi ezikliği içine atıvermek.

Sokaktaki adama yukarda ki sloganlar egemen siyasal yapı tarafından benimsetilmiş ve tüm sosyal yapı çarpıklıklarının üretim ilişkilerine dayalı sebeb-sonuçları tamamen mistik bir determinizme bağlanıvermiştir.

Bu yaveleri sonuçta:

«Beş parmağın beşi bir mi, allah herkesi bi türlü yaratmışa» kadar taşıyıp sosyal gerçeklerin özünü yığınlardan kaçırmaktır amaç ve bugüne kadar bu oldukça iyi bir kolpada başarılmıştır. Ülke ekonomisinin bu güne kadar tarımsal alanda sağladığı potansiyelde siyasal gücün kolpasına yardım edince sonuç buralara ve bugünlere varmıştır.

Şimdi aynı olgu «Niçin az okuyan bir toplumuz» sorusunda uygulanıyor ve topluma bu kabullendiriliyor.

Demirtaş Ceyhun bu yazısına bu yargıyı daha baştan pekiştirerek giriyor «Galiba, az okuyan, okumaktan hoşlanmayan bir toplum olduğumuz konusunda, artık kimsenin, okur-yazar olmayan sokaktaki adamdan Cumhurbaşkanı'na kadar kimsenin bir kuşkusu yok...»

Yazı başta bitmiş. Tüm diğer yazılanlar artık alınacak telif ücretine peşref yapmak.

Ve büyük bir sabırla Demirtaş arkadaşımızın yazısını baştan sona okuyorum. Acaba öze değinir mi? Yanlış kurulmuş bir yazının içinde uykudan uyanırcasına gerçeğe değinebilir mi? Tabii benim ki yine de biraz saflık. Demirtaş değinse bile dergi filitrasyonu buna izin verir mi? Yazının orası budanıverir biter gider?

Demirtaş Ceyhun'un yazısının en ilginç tarafı Türkiye'de aydınların çok somut kendi içlerinde yaşadıkları gerçeklerden bile habersiz olmalarının belgelenmesi. Şimdi sayın Nadir Nadi'nin yazıya alıntı yapılan bir konuşmasına bakınız:

«1918'den sonra mütareke yıllarında İstanbul'un nüfusu 700 bin kadardı. Şimdiki kadar da gazete çıkardı. 6-7 Gazete vardı. Kimi Mustafa Kemal'e karşı, kimi Mustafa Kemal'den yana 6-7 gazete çıkardı yani. Anadolu işgal altındaydı. İzmit'ten öteye gazete gitmezdi. Zaten ulaşım olanakları da yok gibiydi. Öyle olduğu halde gazetemiz, o zamanki adıyla YENİGÜN, sadece İstanbul'da 25 bin satardı. Şimdi bakıyorum, aradan bunca yıl geçmiş. İstanbul'un nüfusu 4-5 milyonu bulmuş. Cumhuriyet'in İstanbul'daki satışı gene 25 bin. Niçin böyle anlayamıyorum.»

Sayın Nadir Nadi'ye bunu anlatmak için ne yapalım ki?

Cumhuriyet sonrasında bir AKŞAM modeli yaşamıştır Türkiye ve Akşam 300 bin satarken siyasal gücün üstüne çullanmasıyla hile ile şer ile gazete yıkılmıştır. Üç-yüz bin trajlı bir gazete yokedilmiştir. Neden bugün 9 milyar borçlu GÜNEŞ ayakta tutuluyordu da, Bir milyon borçlu Akşam bitirildi. Sayın Nadir Nadi bu soruya yanıt arasa düğümü çözemez mi?

Bir yandan tam bir gardrop Atatürkçülüğü ile bilimsel verilere dayanmayan bir çağdaşlığı savunacak 1923 sonrası yaratılmış fötr şapkası başında gravatı boynunda biçimci bir aydın tipi yaratacak bunu özen le varetmeğe çalışacak sonra da Neden 25 bin sorusunu soracaksınız? Yüzseksen bin lira için tutacak Risale-i Nur ilanı basacaksın ve trajımız neden 25 bin diye şaşacaksınız? İşin tuhafı Demirtaş'ında sayın Nadir Nadi'yle aynı şaşkınlığı paylaşmasıdır.

Sayın Nadir Nadi bize bu soruyu yöneltse yanıtı vardır.

Akşam sonrasında üçyüz bin okur nereye gitti diye düşünmüş müdür sayın Nadir Nadi?

Gelişim gurubunun başarılı yönetmeni Ercan Arıklı son derece dikkatli bir uslupla geçenlerde bir açıklama yaparken Cumhuriyet'in 250-300 bin trajı taşıması gerektiğini vurgulayarak bir boşluğu belirtmesi sonrasında acaba bu konuyu Cumhuriyet yetkilileri kendisiylekonuşmuş mudur?

Cumhuriyet gazetesi 3-6 ay içinde 200-300 bin traja taşınır. Hiç te zor değildir bu ve hiçte atak toy'luk yapmadan fincancı katırlarını ürkütmeden. Akşam'ın başarılı kadrosundan tümünü Hürriyet havada kapmış bugün tüm su başlarını onlara teslim etmiştir. AKŞAM bitirilirken bu gazetenin başarılı elemanları Hürriyet'e aktarılmıştır. Cumhuriyet gözünün önünde kapanan bir gazeteden sadece Ali Sirmen'i almıştır. Evet Cumhuriyet 300 bin, ilk etapda üçyüz bin satabilir. Bu yol açıktır. Ama Nadir Nadi bu yolu seçmiyor diye Türkiye'de okuru neden suçlayalım?

Şimdi hemen belirtelim ki Türkiye'de az kitap okunmasının gerçeği kendi nedenlerine dönüktür.

Siyasal iktidarlar halkın, yığınların okumasını istememektedirler.

Herşey okumamaya dönük kurulmuştur.
Holding dergileri bu gerçeğin üstünü örtmek bu gerçeği çarpıtmakla meşgüldürler.

Türkiye'de yönetimin yapısı buna dönüktür.

Bugün hapisanelerde yüzelli bin insana dergi kitap ulaştırılmamakta hapisteki adamın bile okumasından ürkülmektedir.

1950'li yıllarla ilgili sayın Demirtaş arkadaşımızın verdiği rakamlar da yanlıştır. 1950'li yıllarda Orhan Veli dahil kitaplar bin basılırdı. Bugün beşbin rakamına ulaşılmıştır.

Dergilerin basımı iki bini geçmezdi beş-on bin rakkamına varılmıştır.

Yani tüm baskıya karşın halk ve gençler okumaktadırlar. Üstelik Papürüs'de lümpenliği parlatmak adına değildir gençliğin okuması. Çağdaşlık gerçeği öğrenmek aydınlık Türkiye'yi yaratmak için kuram ve yöntem birlikteliği içindir.

Türkiye'de okumaya kurulan tuzaklar konusunda sayın Demirtaş Ceyhun'un sorumluluğu hepimizden fazladır. Demirtaş Ceyhun Türkiye Yazarlar Sendikası'nın sorumlu yönetmenidir. Hangi yürekle hangi savaşım verilmiştir halkın çok okuması için. Ne yapılmıştır? Yurt dışı seyahatlerin şavullenmesi için gösterilen bireyci çabalardan geriye zaman mı kalmıştır bazı gerçekleri belirlemeye.

Nobele aday yazarımızın kitaplarını çantasına koyan bir lise öğrencisinin «disiplin suçu» işlediği fotoroman okumanın da Milli Eğitim'de teşvik gördüğü br ülkede halkın kitaplara yönelimi sevindiricidir.

Demirtaş Ceyhun'un bu talihsiz bu yüzeysel bu uslu yazısı sonrasında ülkemiz bir kitap fuarı yaşamıştır.

Halkın kendine güvenini yitirmek bilincini kırmak için yapılan tüm kurgular sanırız talihsiz girişimlerdir.

Türk halkı kendi aydınını yarattığı zaman, Türk halkı aydınlarını Papirüs lümpenliğinden arındırdığı zaman öz bilincinin sevincine varacaktır.

Türkiye'de sokaktaki adam yumurtayı da az yiyor. Elektriği de az kullanıyor. Türk halkı hiç mi hiç net değil hep brüt yaşıyor. Ama bu onun seçimi değil ona seçtirilendir....

DÜŞ VE GERÇEK

SALİH BOLAT

bir gece başım gökyüzünde
yıldızlara tutunarak yürüdüm
bir yerlerde bir gebe zaman inlemesi
güneşi doğurmak üzere dedim
usulca indim aşağılara
hüzün ırmaklarının gözüne doğru
üşüyen kalabalıklar gördüm

sordum
nedir bu camlardaki pembe ışıklar bu kral kahkahası
dediler paris caddelerinden biraz burjuva parfümü
biraz yörük çadırı toros dağlarından
sakın açma acılarımızın kilitli dolaplarını
koparma sakın saksılarımızda açan çiçek değil
kızların buğulu dudakları

avcumda bir rüzgar uğultusu o vahşi denizlerden
uyandım ki her şey düş
uyudum ki her şey gerçek

bir gece hançerle girdim
mermer memelerinden kahpeliğin
mayın tarlalarında söyledim terli türküleri
beyazdan mora doğru uçurdum
kartal kanatlı güvercinleri

sordum
nedir bu venüs'ün ılık vücudunda soğuk ürpertisi şahmaran'ın
dediler bu kış günü çıkma yola uyu biraz
türkü söyle ıslık çal şiir yaz
kar yolları kapadı

kalbimde bir kan sızıntısı o vurgun yemiş gemilerden
uyandım ki her şey düş
uyudum ki her şey gerçek

iki çocuk düşündüm
ne güzel uçurtması vardı birinin
bulutlara sokulmuş yağmurları topluyordu
birinin uçurtması kan kırmızıydı
acılara dolanmıştı fırfırları
uçmuyordu

iki aydın düşündüm
biri biraz karanlıktı
biraz eşcinsellik biraz amerika
biri ya vurulmuştu ya mapuslarda

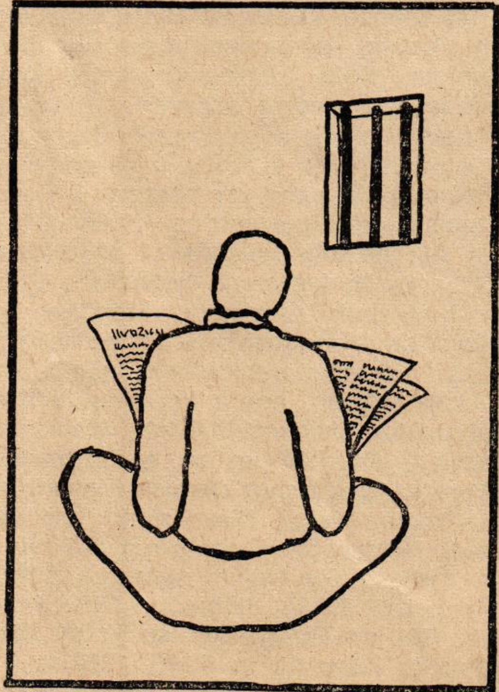
sordum
nedir bu üç yüzlü madalyon akşamın boynundaki
dediler bir yüzünde bir kadın gülüyor yalınayak
sivas'lı bir asker ağlıyor bir yüzünde
bir yüzünde güller açıyor sabahı soluyarak

yüzümde bir gülücük o cephe dönüşü trenlerden
uyandım ki her şey düş
uyudum ki her şey gerçek

AYTUNÇ ALTINDAL

Dünyanın her yerinde olduğu gibi, Türkiye'de de çoğunlukla, okur ile okuma arasındaki bağlantı kantitatif (niceliksel) olarak değerlendirilir. Bu bağlantının en yaygın ve bilinen karşılığı da, gündelik dilde **'tutmak'** deyimiyle tanımlanır. Buna göre, 'tutku kitap ve yayın' diye bir tür vardır. Bunun karşılığında da, yazarların korkulu düşü, 'tutmayan yayın' olgusu vardır. Bunlar, tabidir ki, daha çok adına liberal iktisat denilen kapitalist ideolojinin egemen olduğu topluluklarda ortaya çıkan durumlardır. Başta belirleyici olan kitabın ya da yayının niteliği değil ne kadar 'sattığı' ve ne kadar 'tuttuğu'dur. Yani 'rekabet' unsurudur.

Imdi, belirleyici olan rekabete göre, yazarların bir çoğu elbetteki bu olgunun dışına çıkamamaktadırlar. Dolayısıyla da yazarların, bir anlamda, kızıştırdıkları bir pazar ekonomisi oluşmuştur günümüzde. Kitabın gerek yapımı gerekse içerik ve kapsamı itibariyle kaliteli oluşu ilk anlamında daha az önem taşımaktadır. Bu durumda az mı okuyoruz, çok mu okuyoruz tartışması yapmaktansa, kanımca, ne okuyoruz, neleri okuyamıyoruz, neleri okutuyorlar v.b. gibi sorular daha önemlidir. Neleri niçin okuyamadığımızı görüp, hangi yazarları 'niçin' bol bol okumakta (!) olduğumuza bakılması, sanırım, tartışılması gereken husustur. Yoksa kantitatif değerlendirme tek başına hiçbir anlam taşımaz. Baldır bacak dergileri Tom miks ve benzerleri, fotoromanlar yüzbinlerce satarken bir kültür - felsefe - bilim kitabının 3 - 5 binde kalması arasındaki utanç verici oran da sürer gider.

AZ OKUYAN BİR TOPLUM MUYUZ?

BERİN TAŞAN

«Az okuyan bir toplum muyuz?» Size hemen taze bir izlenimi anlatayım:

Yaz tatilinde Merzifon'a gitmiştim. Görmeyeli hayli olmuştu. İlk işim kitaplığın bulunduğu Çelebi Sultan Mehmet Medresesine gitmek oldu. Selçuklulardan kalan bu güzel yapı 1414 te Çelebi Sultan Mehmet tarafından onarıldığı için onun adını almış. 1952 yılında da yeniden düzenlenip odaları kitaplık haline getirilmişti. Medresenin giriş kapısında kocaman bir asma kilit görünce donakaldım. Şaşkınlığımı görenler kitaplığın başka yere taşındığını söylediler. Kime sorduysam kitaplığın nerede olduğunu bilemedi. Soruşturma sonucunda kitaplığın medreseden çıkarılıp Ticaret Lisesinin bir odasına taşındığını, medrese odalarının Vakıflar İdaresince dükkân olarak bazı esnafa kiralandığını, bir süre sonra iş sahiplerinin kazanç sağlıyamıyarak dükkânları boşaltmaları üzerine medresenin kapatıldığını öğrendim. Üzüntüm bu kadarla kalmadı. Bir lisenin zemin katındaki iki odaya sıkışan «Genel Kitaplık» ve «Çocuk Kitaplığının» halini görünce daha da üzüldüm. Yer darlığından kitaplar gelişigüzel raflara konulmuş. Bir arama kataloğu yok. Kütüphaneci olmayan bir memuru görevlendirmişler. Benim bildiğim 1939 da Merzifon'daki Amerikan Koleji kapatıldığı zaman Kolejin zengin kitaplığı Merzifon Kütüphanesine hediye edilmişti. 1950'de de Halk Evleri kapatıldığı zaman Halkevi Kitaplığı da olduğu gibi Genel Kütüphaneye devredilmişti. Yalnız bu iki kütüphanenin kitapları o iki odayı yerden tavanına kadar doldururdu. Nitekim çoğu kitap yer olmadığı için sarılı halde bir depoda duruyormuş. Kitaplığa gelenlere sordum. Halkın hiç ilgilenmediğini, sadece ders ödevi için öğrencilerin geldiklerini söylediler. Kitapçıları dolaştım. Kitapsever ilçenin aydın kişileriyle konuştum. Rahmetli babam Aziz Taşın'ın 20 yıl emek vererek hazırladığı «Merzifon Tarihi» ve bir kurulun hazırladığı «Merzifon Monoğrafyası» bir derneğin de çabası sonucu 40.000 nüfuslu ilçede 100 adet satılabilmiş. İçime bir hüzün çöktü. Kitapları çıkartılıp dükkân yapılan, sonra kapısına kilit vurulan medreseye 600 yıl önce Buhara'dan devrin ünlü bilgini Mevlâna İlyas bini Yahya ders vermek için gelmişti. Anadolu'nun en eski gazetesi «Merzifon» 1910 da bu ilçede çıkmıştı. Aylık sanat dergisi «Taşan» 10 yıl yaşamıştı. (1930-1940).

Doğum yerim Merzifon'da yaptığım yerel bir saptamadan sonra şimdi Türkiye genelinde okunan kitap sayısına bakalım:

1944 te Türkiye'nin nüfusu 17.000.000 Kanaat Kitabevinin yayınladığı «Greziella» 4.000, «Rafael» 3.000, «Mevlâna Rubaileri» 3.000 adet basılmış. 1980 de Türkiye nüfusu 50.000.000 basılan kitap sayısı 4318, 1981'de ortalama kitap sayısı 5.610, 1982'de 6190, 1983 yılının ilk dokuz ayında 4423 adet kitap basılmış, yılda ortalama 5000 kitap oluyor.

Bir de dışarıdan bazı örnekler verelim: Makedonya'da 5.000.000 Türk için basılan bir Türkçe kitabın baskı sayısı 3500, Kültürel düzeyi Türkiye'den daha yüksek olmayan Kolumbia'da 1.5 milyon satılan kitap var. 6 milyon nüfusuna karşı 6 milyon tirajlı gazetelere sahip Finlandiya, 5.000 Yayınevinin katıldığı Franfurt kitap fuarını kıyaslamanın dışında tutuyorum. —

Bu niçin böyle? Bir soruşturmanın sınırını aşan konular. Yalnız başlık vermekle yetineyim.

a) Resmi görüş Atatürk dönemi dışında kitap okumayı özendirici değil, sınırlandırıcı olmuştur.

b) Çocuğa okuma alışkanlığı verilecek dönemde, 12-18 yaş arasındaki okul çağında ilgisizlik, kötü okuma parçaları ile çocuk okumaktan soğutulmaktadır.

c) Aile çevresinde kitap okuma ders çalışmaya bir engel gibi görülmektedir. Gerek aile çevresinde, gerekse toplum içinde «iyi insan, iyi vatandaş» kitap okumayan insan olarak kabul edilmektedir.

d) Ekonomik sıkıntılar, azalan gelire karşı kitap fiyatlarının artması,

e) Televizyonun olumsuz etkisi,

Istanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin «67 İl'e 670.000 kitap kampanyası» nı Türkiye'de okunan gazete ve kitap sayısını yabancı ülkelerle karşılaştırarak vermek suretiyle kamu oyunu bu acı gerçekle sarsması bakımından olumlu görüyorum. Ancak diğer koşullar hazırlanmadan sadece her gün gazetelere «Oku» diye ilan vermekle kendi kendimizi aldatmış oluruz.

"AZ OKUYAN BİR TOPLUM MUYUZ?"

ŞADAN GÖKOVALI

—Bilmem...

Bu soruya böyle de yanıt verilebilir. Nedeni şu; Görece bir soru bu gibime geliyor. Okuması-yazması olmayan toplumlara göre çok fazla okuduğumuz kuşku götürmez. Buna karşın, çok ileri toplumlarla kıyaslandığımızda, bizim daha az okuduğumuz gerçeği çıkar ortaya.

Şurası bir gerçek ki; bizim toplumumuz ve toplumumuzun biçimlendirdiği gerçeğini gözardı edemeyeceğimiz İslamlık okumaya değer verir. Dinsel konuda ahkâm kesmek haddime düşmez ama, bir an bilimle uğraşmanın, bir an yazıya bakmanın, altmış yıl nafile ibadetten yeğ» olduğunu buyurur İslamlık. O dinin peygamberi şu sözü söylemiştir: «Bilginlerin döktüğü mürekkeble şehitlerin döktüğü kan ölçüldü; bilginlerin döktüğü mürekkep ağır geldi.» Halkımız da kitabı sever; yolda yazılı kâğıt görse, öpüp başına koyduktan sonra bir duvar deliğine, bir ağaç kovuğuna sokar.

Ne var ki; uzun süre kalem-kâğıt vermemişler insanımızın eline. Cumhuriyet'e girilirken, okur-yazarlarımızın genel nüfusumuz içindeki oranı yüzde 10 bile yoktu. Atatürk'ün başlattığı eğitim seferberliğiyle bu oran yüzde 50'yi aştı. Silâhlı Kuvvetlerimizdeki okumayazma kursları, son yılların alkışlanası okuma-yazma seferberliği ile, okur-yazar oranının yüzde 75'leri aştığı sanılıyor.

Bir de şu var; İnsanımızın kitaba ulaşabilmesi zor. Hem bulabilmesi, hem alabilmesi. Kitabın çok pahalı olduğu ülke sayılmayız belki. Ama, ulusal gelir ve bundan kişi başına düşen pay açısından bakıldığında, göreceli olarak, bizde kitabın pahalı olduğu söylenebilir. Aç kalsa ekmek isteyemeyecek Anadolu çocuklarının, geçen otobüslere, trenlere «gastee! gaste.!» diye bağırması düşündürücü değil midir?

Değerli kitaplara subvansiyonu olmadığını biliyoruz. Bu yönden, köylere kitap yollama kampanyalarına, en son İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin açtığı «67 il'e bin kitap» kampanyasını saygıyla karşılıyorum.

Bilgiçce kaçacak ama; okuyabilme, okumayı bilmeye, okunacak yayını bulabilmeye bağlı. Soruşturma sorunuza yakın gelecekte olumlu yanıt verebilmeyi ne çok isterim...

Az okuyan bir toplum muyuz?

SAMİM KOCAGÖZ

TV'DE son aylarda, dizi film olarak gösterilen bir yapıtından parçalar gösterdiler. Sonra yazarın resmini gösterdiler. Daha sonra başka yapıtlarının adlarını saydılar. Ve bu yazar kimdir? diye sordular. Fakülte bitirdiklerini, üniversite bitirdiklerini söyleyen dört yarışmacıdan ikisi, «ORHAN KEMAL» diyemedi. Pes doğrusu!

Ünlü bir yazarın haydi bir yapıtının adını olur da insan anımsıyamaz. Diyelim adı sayılan öteki yapıtlarından da haberi yoktur. Ama yıllar yılı sık sık dergilerde, gazetelerde resmi çıkan bir yazarın, hem de ünlü bir yazarın adını hiç mi duymamıştır? Üniversiteyi bitirene dek hiç mi bir okul kitabında adına rastlamamıştır? Ne var ki bu yarışmacılar, bir başka soruda, bir şarkıcının, bir türkücünün adını şıp diye bildiler... Ne diyelim, merak bu işte...

Ölçüyü buradan tutabiliriz: Az okuyan bir toplum muyuz? sorusuna hiç gerek yok. Evet az okuyan birtoplumuz. Efendim, kitaplar çok pahalı... İşten vakit bulamıyoruz gibi mazeretleri kabul etsek de okur yazarların okula gitmediğini, hele hele fakülte bitirenlerin bir ünlü yazarın adını bile duymadıklarını nasıl kabul edelim?

'Ben fenciyim, edebiyatla ilgilenmem!' diyen çok mühendise, başkaca mesleklerdeki kişilere rastladım. Bu yüzden en azından doğru dürüst konuşamıyoruz, yazamıyoruz. Okuyan kişi, önce doğru konuşmasını, yazmasını bilir... Uzun söze ne hacet, biz okullarda, fakültelerde insanlarımıza okumayı sevdirmiyoruz. Okuma alışkanlığı olan bir toplum değiliz. Az okuyan bir toplumuz. Ağaç fidanken eğrilir...

NAİL GÜRELİ

«Neye göre az kitap okunuyor?

Ulusal gelir oranına ve bunun sosyal adalete uygun biçimde dağılımına göre mi az kitap okunuyor? Hiç de değil.

Okur yazar oranına göre mi? Hiç de değil.

Kitap fiyatlarına ve okur kitlesinin alım gücüne mi? Hiç de değil.

İyi ve seçkin, baskı yönünden ileri kitap sayısına göre mi? Hiç de değil.

Gazete satışlarına kıyasla mı? Hiç de değil.

Aydının, sanatçının, yazarın devlet katında ve toplumdaki saygınlığına göre mi? Hiç de değil.

Türkiye'de ne ne ise, herşey ne kadar oluyorsa; kitap okunması da işte o kadar oluyor. Ve elbet bir düzensizlik içinde, kavram kargaşası içinde...»

CENGİZ GÜNDOĞDU

İstatistiklere göre Türk halkı kitap okumuyor. Bu, çok güzel bir şey. Artık rahatlayabiliriz. Elden ne gelir, Türk halkı okumuyor. Şimdi oturup, yeni kuramlarla neden kitap okunmadığını irdeleyebiliriz. Bir yandan da, okunmayla ilgili güzel sözler buluruz. Ne yazık, halk, o güzel sözleri de okumaz.

Şimdi şunu söylemeli. Türk halkı kitap okumuyor değil. İstatistikler, kitap okunmadığını gösteriyor. Şunu göstermiyor. Türk halkına kitap okutturulmuyor. Kitap okuma, asla doğal bir gereksinme değildir. Kitap okuma, bir kültürleşme sürecidir. Bu noktada, Unosco'nun şu kararını vurgulamak gerekiyor. «Kültürün demokratikleşmesine ağırlık verecek bir siyaseti geliştirmek kaçınılmazlaşmıştır. Kültüre katılma, bitmiş bir kültür ürününe ulaşmak değildir. Önemli olan toplumun kültürel bir olaya etkin katılımıdır.»

Yıllardan beri edilgin bir çizgide tutulan halka şimdi soruyorlar «Neden kitap okumuyorsun?» Yanıt veriyorum. Neden okusun, nasıl okusun. Ona doğduğu gündenberi bu işin zararlı olduğu söylendi...

Türkiye'de kitapla okur arasında bir duvar var. Bu duvar, toplumsal koşullardan tutunda ceza maddelerine varıncaya kadar bir sürü etkenle örülü. Şimdi okumuyor dersek, halka biraz haksızlık etmiş oluruz.

Unosco'nun kültürle ilgili kararlarından biri şöyle «Kültürel sorunların anahtar kavramı eğitimdir. Okul ve okul dışı eğitim perspektifinde yeniden ele almak gerekir. Eğitim, eleştirel, yaratıcı ve özgür olmalı...» Bizdeki eğitimin ezbere, kısırlığa dayandığını biliyoruz... Böyle bir eğitimin sonunda, «eğitilen» bile elbette kitap okumayacak... Bu bağlamda yazar-çizer takımına şunu sormalı. Halkı bırakın... Siz okuyor musunuz?

Az mı Okunuyor? Neden?

İLHAMİ SOYSAL

Az mı okunuyor, çok mu? Bence bu tartışmaya girmeden önce başka bir sorunun yanıtını aramak gerekli.

Türkiye'de gerçekten okunuyor mu?

Bence okunmuyor...

Türkiye neredeyse 50 milyon insanı olan bir ülke. Gazete tirajları, dergi tirajları, kitap tirajları da ortada... Bu tirajlar az ya da çok okunduğunu değil, hiç okunmadığını gösteren birer göstergedir.

2.5 milyonluk gazete tirajı... Yani 20 kişiye bir gazete... O da gazeteler gazete olsa gene bir şey satılabilir belki... Ama gazete adı altında çıkanların çoğu biraz paçavra...

Dergi, kitap yayını da öyle... Bir kitap 10 bin sattı mı olay yaratıyor...

Komik rakamlar bütün bunlar... Bunlara bakarak Türkiye'de az mı okunuyor, çok mu okunuyor diye tartışmak yanlış. Türkiye'de okunmuyor... Hatta okul kitapları bile okunmuyor. Öğrenciler okulu bitirdiler mi ders kitaplarını yakarak bayram ediyorlar. Yönetimler de yasaklarla, toplamalarla, cezalarla okunacak şeyleri halkın gözünde bir bomba, bir silahla eş değerde gösteriyorlar.

Böyle bir ortamda, tartışma niye?

ASLAN BAŞER KAFAOĞLU

(EKONOMİST)

Biz herşeyi az tüketiyoruz. Örneğin birey başına akaryakıt tüketimi Yunanistan'daki'nin 4/1, Bulgaristanda'kinin 3/1

Elektrik tüketimi gene birey başına Yunanistan'dakinin 4/1 Bulgaristan'dakinin 6/1.

Bizde 49 kişiye bir özel araba düşüyor. Bu rakam Bulgaristan'da 24 Yunanistan'da 14.

Hal böyle olunca aynı şekilde kitabıda az almamız bunun sonucu da az okumamız normal.

Yalnız birşey var. Diğer tüketim maddelerinde de olduğu gibi büyük bir dengesizlik var. Aslında her çıkan kitabı içer gibi okuyan bir okur kitlesi var. Ama bu kitle nüfusun çok küçük bir kısmı. Biz asıl ortalamada kaybediyoruz...

Atatürk'ün Anıları

SAMİM KOCAGÖZ

Sunullah Arısoy, çok yerinde, güzel bir girişimde bulunmuş, (Mustafa Kemal Atatürk'ün Söyleyip Yazdıkları) başlığı altında, Atatürk'ün savaşlardaki raporlarına değin yazdıklarını bugünkü Türkçeye aktarmaya başlamış. Bu çalışmanın I. kitabı elimizde. Türk Tarih Kurumu 1982 yılında basmış. Tamamı altı kitap olacak. I. Kitap Mustafa Kemal'in söyleyip, yazdıklarının (1906 - 1918) evresini kapsıyor. Özenli bir çalışma, çok güzel bir baskı. Dilerim Arısoy bu çalışmasını tamamlasın. Türk Tarih Kurumu'nun bugün aldığı yeni durum ve yöneticileri bu çalışmanın sürdürülmesini umarım sağlar.

Bu I. kitapta ilgiyle, ibretle bugünkü kuşakların da okuyacağı 'Atatürk'ün Anı Defteri' bölümü var. Mustafa Kemal Paşa anılarını, Birinci Dünya Savaşında doğu cephesine komutan atandığında (1916) yazmaya başlamış. Anılar 25 Ekim 1332'de başlıyor (7 Kasım 1916). Günü gününe yazdığı anılar 12 Aralık 1332 (25 Aralık 1916)'da bitiyor.

Bu yazımda ayrıntılara girmeyeceğim. Yalnız Mustafa Kemal Paşa'nın kimi anılarını burada yazmak, aktarmak istiyorum. Küçük bir not, bir anı, bize Atatürk'ün Cumhuriyeti getirmeden önce neler düşündüğünü, kendisini nasıl hazırladığının bir parçasını açıklıyor. Okuduklarının pek az da olsa hangi kitaplar olduğunu öğreniyoruz:

«(19 Kasım 1916)

Bugün sağlık durumum çok iyidir. (...) Düşman cephesine karşı yapılacak genel keşfin sonuçlarını görmeğe Neşet Bey'i görevlendirdim.

Alphonse Daudet'nin «Sapho - Moeurs Parisiennes» adında canım sıkıldıkça okuduğum romanı bitti. (...)»

Paşa anı defterine romanın bir özetini de yazıyor.

«(2 Aralık 1916)

(...) Silvan Jandarma komutanı ziyarete geldi.

'Allahı İnkar Mümkün müdür?' kitabını okumaya devam.

İhsan ve Ömer'e 'Yaşamak Kavgası' adındaki Türkçe şiirin bir kısmını ezberlettim. (...)»

Ihsan ve Ömer, savaşta yetim kalmış, Paşa'nın koruduğu çocuklar. Şiir de Mehmet Emin Yurdakul'un.

«(3 Aralık 1916)

'Allahı İnkâr Mümkün müdür?' yapıtını bitirdim. Bütün feylosofların çeşitli dinlere bağlı biyolojicilerin (naturalistlerin), akılcılar (uscular), maddeciler (materyalistler), hukukçular, düşünürlerin, tasavvufçuların tümü ruhun varlığı ve yokluğunu, ruh'un ve maddenin bir yada ayrı olup olmadığını, ruh'un kalıcı olup olmadığını inceliyor.

Bu incelemelerde, bilim ve fenne dayananlar kabul. İmam Gazali, Ibn-i Sina, İbn-i Rüşt gibi müslaman imamlarının demeçleri de bayağı görüşlerden büsbütün başkadır; yalnız anlatımlarında çok simge var. Dindar düşünürlerin, kurallar ve bilimler ve fenler ve felsefeyi, din kurallarının yorumu için evirip çevirmeye çaba göstermişler.

«Arıburnu raporunu not ettirmeğe devam.

Bu kitap için kısaca söylediklerinin altında Atatürk'ün, laik bir düşünceye varışın hazırlıkları var. Dahası var. (6 Aralık1916) tarihli anısını kısaca yazmış Mustafa Kemal Paşa:

«Arıburnu raporunu not ettirmeğe devam.

'Mebadi-i Felsefe (Felsefenin İlkeleri) adında bir eseri okumaya başladım.'»

Bu eserin -Felsefenin ilkeleri- sahibi George L. Fonsgrive. Çevireni Ahmet Naim. Atatürk okumaya devam ediyor. Hem de savaş içinde, savaş raporları yazarken:

(7 Aralık 1916)

Evde. Öğleye kadar kitap okumak. (...)

(10 Aralık 1916)

«Sabah çok fazla nezleye yakalanmış olarak kalktım. Kemal Bey'in 'Makalât-ı Siyasiye ve Edebiyesi'ni okudum. İkinci kitabın sonundaydım, bitti.

Arıburnu raporunu okuttum. Sonra Neşet Bey -Bora- Çapakçur cephesiyle ilgili yazısını okudu. (...) Sonra yeniden evime geldim. Kemal Bey'in 'Tarihi-i Osmani'sini okumaya başladım.»

Mustafa Kemal Paşa'nın Kemal Bey diye andığı yazar, Namık Kemal'dir. Burada Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Atatürk'ün Namık Kemal'in üniversitede hoca olan Ali Ekrem Bey'e bir nedenle, (Babanızın bu yurda hizmetlerini unutmuyoruz...) diye bir telgraf çektiğini anımsatmak isterim. Herkes bilir ki Atatürk'ün NUTUK' -Söylev- daki biçemi Namık Kemal'in düz yazılarındaki biçemi '-üslubu-dir.

Mustafa Kemal Paşa, bu 10 Aralık tarihli yazısında daha aşağıda şöyle diyor: «Yemekten önce Emin Bey'in -Mehmet Emin Yurdakul-Türkçe şiirleriyle Fikret'in Rübab-ı Şikeste'sinden benzer konuda bazı parçaları okuyarak bir karşılaştırma yapmak istedim. İkisi de başka başka güzel. Ancak Türkçe olanda da, ötekinde de aynı oranda arapça, farsça sözcükler var. Ayrım, biri parmak hesabı, öteki değil!»

Şimdi bir an durup düşünelim; bir kısa anı notu ile görüyormusunuz Atatürk'ün eleştirisini? Bu eleştirinin sonu, DİL DEVRİMİNE, Türk Dil Kurumu'nun kuruluşuna, Türk Tarih Kurumu'nun kuruluşuna değin gider... Atatürk'ün gençliğinden başlayarak okuduğu kitapların haddi hesabı yoktur. Atatürkçüyüz diyebilmek için, hiç olmazsa onun okuduğu kitapların adını öğrenelim! Başkaca yorum yapmıyorum.

Umarım Sunullah Arısoy'a olanak tanınır da, (Mustafa Kemal Atatürk'ün Söyleyip Yazdıkları)nın tamamını genç kuşaklar için yayınlar.

ÖLÜM YELKENİNDE YAŞAM EPİGRAMMASI

Ü. YAŞAR IŞIKHAN

(Milattan sonra 2.8.1981 Baiji.)

Bir çiçek açması güneş, uzak cephelerin yangını, kara yelkenli gecenin son matemi, son atların toz ve dumanıdır. Bitiyor yıldızlar... Dağlar uyanmakta gözleri nemli, gözleri uzak türkülerde. Artık, emek vaktidir... Gece boyu sarılan hayallerin silinmesi, emekçilerin emeğe bacaların sevdalara kuşanma vaktidir. Ülkeden uzak, cepheye yakın, ölüme yakın sular serpilir yüreğe.

Hergün sılada ölümdür. Rüzgar dört bir yandan tutsak. Rüzgar duyulmamış ninnilerde, güneş atlı arabasında, bulutlar sırtında uzak maviler yaklaşmaktadır... Çelik kanatlılar, gagaları kara, göbekleri pul pul ağaç sırmalıdır. Gözleri sakallı ve asyalıdır... Toprak kül renginde çıplak, silahlar ve savaşçılar sığınaklar dibinde aynı renktedir...

Bir ışık düştü dalından. Gün ve toprak gökyüzündedir. Bir fırtına, bir rüzgar, bir korku, ayakları şimşek, yaşam çiğnenmektedir... Uyandı uyku uykudan... (İda dağında yer yok... savaştasın artık, ozan.)

«tanrılar...
tanrılar...
koşturur gökyüzünde ankalar
çelik kanatlılar
gökyüzünde ölüm
gökyüzünden
gökyüzüne çevrilmiş namlular»

Tırrr... koşturdular... Bombalar... Gökyüzünde dört nala kanatlılar... Yırtıldı toprağın yüreği, son uykular kaçıştı pencerelerden... Kızıl alevli jelatinli şekerler dağıtıldı. Bugün bayram... Çadırlarda er, evlerde emekçiler, fırtınalı denizin yelkenlisidir. Kapılar duvar... Yastıklar siper... Yollar bilinmemektedir. Koşturdular... Kanatsız uçtular...

«ateşten tanrısal oklar
ateşten yağmur yeryüzüne
yüksek mavilerde toz duman
mavilerde ölüm
ayakları tam tam sesleri
kar yumuşaklığında kum, bulut
bir sinek kanadı, güneşin sancısında»

Dikenlerde bir çığlık... Her dilden şarkıları hüznün... Çiğnenerek binlerce göz, binlerce kulak, kör ve sağır, kurumuş deve dikeni kanlıdır... Taştı yürek, yüreğinden... Yılan soğukluğunda kıvrılmış sığınaklar, on dilde tanrıyı aramaktadır......

«çelik zırhlı olymposlu tanrılar
güneyde yeni Troyanın namusu
petrol gözlü, dolar yanaklı Helena
zavallı Paris, Helenin
kucaklar gibi yeşil yaylanın çiçek göğüslerini
bombalar... kurşunlar... oklar...
şimşek dolu yağmur
ölümlü Akhalar
ölümlü Troyalılar
binlerce Hektor, Patroklos

İlkyaz güneşinin saklanan güzelliğini
ölüm, iki başlı at sınırsız surların
....
kime, niçin, neden savaşçılar...
salt bir vücud, salt bir soluk
şaşırmış gözlerde yürek
kapanmış en derinine korkunun»

Durdu yaşam... Yanında birleşmiş yüreklerin gümbürtüsü Gözlerinde binlerce göz, her ülkeden bir bakış... Toprak sığınağın duvarlarına yapıştı, korkunun çığlığı... Kucak kucağa, omuz omuza, başlar avuç içinde, gözlerin irisidir ölüm kıyısı... Yüreklerin sarısı, saçların isyanıdır... Gümbürtüler... ağız açık bilinmemektedir.

«kulaklarımda ölüm dansının mistik ninnisi
sonyaz rüzgarında sarı yapraklar
yaralanmış yaşam
ölgün suskunluk
sığınakların en derininde
emekçiler... emekçiler...
ben ve umut

kum yüzünde güneş
kum yüzünde yangın cehennemi
en incelmişi tutuk yaz güllerinin
korkunun gizli haykırışı gölgede rüzgar
ne ılık ne sıcak
en soğuk ürpertiler sığınmış
uzun kapalı
karanlık
diclenin kenarında yankılanan ses
yapışmış kokusuna gömütün»

Renkler bulandı. Umutlar direnç, portreler dizildi yalınayaklarda. Soluklar toz içinde, gök gürültüsü iki adım... Her dilde korkular birleşir aynı bakış, aynı ürperti ve aynı yaşamın yürekleridir......

«zaman geçmiyor...
akşam olmuyor, ölüme yakın
parlak kertenkele durgun saniyeler
toplar, uçaksavarlar konmuş tepesine
ne açlık
ne özgürlük
ne umut
düşünceler bir iplik dağılır
güneş yangınında
direncine yaşamın

dışarda kurşun yüklü rüzgar
dışarda tütmeyen bacalarda kan
ölü suskunluğu giymiş tulum
baretler kepenk indirmiş yüze
sırtlarında soğuk ter zincir
yaralanmış dizlerinde umut
sırtımda kardeşçesine emekçiler
esrarlı mumyaları piramidlerin...»

Kesildi günün soluğu... Ankalar kondu dallarına... Uçaksavarlar taradı uykuyu uykusunda... Sustu, bakıştı, bakışları yerden kesilip emekçiler. Nazlı süzülüş, korkuluklar dikildi asırların gömütünden... Yaşam yenidir... Yaşam gülüşmek sancılı yüreklerde... Güle dönüşümdür, kara sapanın... Güldür, çılgınca kahkahalar... Ağlamaktır... Yeniden dönmektir, yıkılan köprüler üzerinden özleme... Ve ağlayanlarla alay etmesidir... Pırıl pırıl gözler gizlice, gökyüzünde... Ankalar yoktu. Makinalılar susmuş, toprak soluksuz artık... (Bilmediler her an dönmededir, buraya veya başka yere ölüm tanrıları gitmektedir...)

«barış bildirisi okur tanrıları olymposun
buluttan buluta uçar kanat
takır...takur...nalları düşmüş beygirler
başka bir ülke
başka bir Paris
yeni bir troya
gözleri mavi
saçları deniz Helena

ilkyaz toprak çiçek sevmede
dağlar ardında uyanır memesiz ölümlüler
bin gözlü, milyon yürekli sevgili
yaşamın daha kırmızı
daha da beyaz
gelecektir......»

(Burda, kapalı gömütün loş serinliğinde... Bu toprak yığının ağırlaşan sancısında, biliyorum ergeç dirilecek Akhalar, Troyalılar... Ölmeyecek ölümlüler... Büyüyecek, sevdaya taşınmış direnci kavganın... Tanrılar uçamıyacak olympos bulutunda, tanrıçalar şarabında kuğular... Gelecek savaşsız günler... Nereislerin bâkiresi barış... Dirençliyiz... Umutluyuz... Ben ve emekçiler sığınaklarda...)

NOT: Savaşan iki ülkeden, birinin saldırısında çalıştığım Rafineride gözlemlediğimdir. Saldırı sırasında kaçışan 10 ülkeden işçilerin, sığınaklar içindeki resmidir...

Ü.Y.I.

Öykü

DALGINIM BEYEFENDİ

AHMET YEŞİL

Ah çok afedersiniz, daldım galiba. Biliyor musunuz, çok dalgınım. Elimde değil, dalı dalıveriyorum. «Olur böyle arasıra» demeyin, ben çok fazla dalıyorum. Ayılmışken bir bir anlatayım mı? Ne zaman dalacağım belli olmuyor da...

Her şey eve yorgun argın geldiğim bir akşam, karımın şu sözleriyle başlamıştı:

— İş adamı değilsin, vergi kaçıramıyorsun. Korkaksın, ev sahibine «zam yapmıyorum lan!» diye kafa tutamıyorsun. Namuslusun, zimmetine para geçiremiyorsun. Peki sen ne biçim adamsın, Sadullah?.

Şaşırmıştım.

— Bütün gün eşşek gibi çalışıyorum. Bir de sen tepeme biniyorsun. Vereceğin bir akıl varsa, hemen söyle, dedim.

— Üst kattaki Kamil Efendi söyledi. Her yasanın bir boşluğu varmış. Eşşek gibi çalışacağına bu boşlukları bul, diye yanıtladıktan sonra koynundan bir kağıt çıkardı.

İyice meraklanmıştım. Hemen alıp bir solukta okudum.

«Mide, barsak, dalak, karaciğer ve omurilikten sakat olduğundan bahisle ücretlerinin gelir vergisi kanununun 2454 sayılı kanunla değişikliğe uğratılan 31. maddede yazılı indirimden faydalandırılması talebi ile ilgili olarak .... hastahanesi sağlık kurulunca düzenlenen ...... gün ve ...... sayılı raporu ...... çalışma gücünün yüzde 40'ını kaybettiğinin tesbit edilerek 3. derece sakat sayılacağı.........vs.»

Karım,

— Aman kaybolmasın. Kamil Efendiye geri vereceğim, diye atıldı.

Önce, bu rapordan bir şey anlamadım. Çünkü, hiçbir rahatsızlığım yoktu.

— Lafı uzatma, ne söyleyeceksen söyle, dedim karıma. O 'zaten anlatacaktı.

— Şimdi ne yapıp yapıp böyle bir rapor alacaksın, anladım mı? Bu raporu aldığında, sakatlığından dolayı maaşın biraz artarmış.

Böylece, zorunlu olarak rapor peşinde koşturmaya başladım. Raporu alan bilir, bir günlük iş olmadığını. Sonra bir o oda, bir bu oda Her kağıt bir miktar para. Karımın çenesinden kurtulmak için katlandım, bunlara.

Raporu alacağım gün, traş olmadım. Şöyle omuzlarımı düşürüp dudağıma da bir sigara yapıştırdım. Sakat raporu almaya, güle-oynaya gidilmezdi ya.

Nihayet raporu elime alacağım an geldi. Görevli memur, üzerinde adım yazılı zarftan raporumu çıkarıp, bir göz attıktan sonra

— Gözünüz aydın, olumlu demez mi...

— Yoksa sağlam mıyım, diye soramadım. Memur devam etti:

— Bir çocuğumuz olacak...

Kendimi kaybetmişim. Gözlerimi acil serviste açtım. Karım, çocuklarım ve eş-dost başucumdaydı. Her kafadan bir ses çıkarken, bir yanlışlık olabileceğini nasıl anlatacaktım?. Karım bu laf kalabalığı içinde en çok şu soruyu soruyordu:

— Söyle Sadullah, kimden hamile kaldın? Söylemezsen ölümü gör!

Sürekli flaşlar patlarken, ben de hatıra fotoğrafı çekildiğini sandığımdan, bir güzel poz veriyordum. Fotoğrafcılar da sorular yöneltmeye başlayınca, ertesi gün gazetelerde boy- göstereceğimi anladım. İyice sinirlenmişim,

— Hamile babanızdır, ulan! Defolun başımdan, diye bağırsam da adamlar sanki yapışkandı. Adamları hastahane görevlileri bile dışarı çıkartamadı.

Işte böyle başladı, dalgınlık belirtileri,

Her önüme çıkana hamile olmadığımı söylüyormuşum da, haberim yok. Öyleki dalgınlığımdan rahatsız olanlar da oluyormuş. Ev sahibi bir gün yolumu kesip,

— Bey kardeşim, ayın onbeşi oldu. Hani ev kirası? Bu kadar dalgınlık biraz fazla yani, diyerek beni uyarmıştı.

O yine birşey değil. Parti binalarına girip, particilere

— Proğramınızda hamile olmayan erkeklere sosyal güvence var mı? diye sormama ne dersiniz? Tabii sonra da,

— Ulan sende hiç milli şuur, milli ahlak yok mu? diyerek çevremi saranlarca komaya sokulmama herhalde birşey diyemezsiniz.

Bu hastalığın kendiliğinden geçeceği yoktu. Bu nedenle gittiğim doktorda uzun bir tedavi gördüm. Takma dişlerimi takıp, ücretimi ödediğimde, doktora evlenme önerisinde bulunmuşum. Doktor,

— Siz yanlış glmişsiniz. Ben ruh doktoru değil, diş doktoruyum, sizi kocama göndereyim, dedi.

Doktor haklıydı. Yanlış doktora gitmişim, dalgınlık işte...

Ruh doktoru eksik olmasın beni ilgiyle dinledi, sonra da

— Aylığın az, evin kira, iş yerinde huzur yok, karın kürk, çocukların video ister. Eee bundan daha doğal ne olabilir? Senin dalgınlığının kaynağında, ay sonu saplantısı yatıyor. Hamile olduğunu söyleyen haltetmiş emi. Boşuna ilaç tüketmeyiniz, dedi.

— Dünya başıma yıkıldı ve daha çok dalmaya başladım.

Doktordan başka kimse buna inanmamıştı. En başta karım, inanmadığı için ayrılmak istedi. Hakimin önünde bir inciler döktürdü ki sormayın.

— Sevişerek evlendiğimize bakmayın. Hani katlar, arabalar? Hepsi yalanmış. Gençliğim güzelliğim gitti. Ayırın beni, şu hamile heriften, dedi.

Ayrılmışız.

Şimdi ne mi yapıyorum. Vallahi bende bilmiyorum ne yaptığımı. Kapısında «Akıl Hastahanesi» yazan bir yere getirdiler beni. Dalgınım ayrımında değilim işin. Burada bir sürü arkadaşım var. Onlara hamile olmadığımı anlatıyorum.

Sahi ben nasıl geldim buraya? Ne arıyorum burada? Allah allah dalgılığa bak. Bir türlü çıkartamıyorum... Ama ben, hamile değilim ki, getirdiniz buraya...

SAKLIDIR

KEMAL BAYRAKÇI

Özlemlere akan delikanlı ömrüm
Sevinci unutulmayan bir merhaba ol
Göğsünde açsın ilkyaz
Bir çiçeği okşa koluna girip
Başını omzuma yaslasın içli şarkılar
Güller umut ve aşk koksun
Mutlu ol dalındaki çiçekler kadar

Bir çiçeği incitme
İçinde dağlar yıkılmasın
Yaşamı sevdalarla karşıla
Yaralı bir kuşun kanadını sarar gibi
Tohumla sevişen toprak
Gökle kucaklaşan bayrak gibi
Yüzüne yüzün sür gözüne gözün
Öp ter damlasında çileli ellerini.

Ak alınlarda gonca gülken
Sevgi dalında vursalar da seni
Öfkeyle emzirilen gülü
Yakasına takma sevginin
Kanayan yaraları yarin dudağında
Türkü türkü yakma
Mutlak kıracaktır acıların kanadını
Bir yağmur damlası
Gökyüzünün vücudunu okşayacaktır güneş
Umut kokuşlu günlerde
Efkarlı tütünlerde.

Yaşamın her yerinde saklıdır
Ozanın yürek atışları
Göğsüme sokul sözümü anla
Terleyen hayatın şiiridir ki
Sesini katar kalabalıklara.

VARDİYA ÇIKIŞI

İLHAN KARAMAN

Karşıda sacdan duvara çakılı
Kan renkli bir tabela da
Ak bir yazı
«Kart basma yeri
Kartını basmayı unutma»

Hergün bu böyle
Başlangıcı ve bitimi işin buradan
Arı gibi yüzlerce insan
Hepsi hazır bastıkça
Çıkıp gitmeye kapıdan

Her nedense bu mevsim çokça
Rahmet yemiş de
Etrafında boy atmış otlar
İnce boyunları bükülmüş rüzgardan

Dört işçi çökmüş dizin üstüne
Vardiya çıkışlı
En yaşlısı saçları kır
Pala bıyıklı
Sigarasının dumanını boğarken boğazında
Bir şeyler anlatıyordu
Duyamadığım buradan
Bir genç de dinliyordu
Olayın özüne aldırmadan

Duvar aynı duvardı sacdan
Önünde duranlar aynı candan
Üzerinde bir başka tabela daha
Kan renkli
Ak yazısı okunuyor uzaklardan

«Kart basma yeri
Başkasının kartına basma»
Çalışmadan

ZAMAN UNUT DEDİ BİR ŞEYLERİ

YALÇIN ULUKAYA

Tanıdık bir gökyüzü adam
Ürkek seslere yaslanmış gözleri iyice kısık
Dalmış bulutlara, sanki tutacak
Geçip gitmiş günleri düşünür gibi
Sise batmış bir öyküde ne zamanki
Yenik düşmüş gözlerine, suratındaki kan izi
Durup durup dövdükleri, açılmaz odalardan
Tanıdık bir gökyüzü

Belli belirsiz aldı selamımızı
Arkamızdan baktı ayrı yolumuza
Yiten arkadaşları düşünür gibi
Aradabir karşılaşır gibi

Yakından
Dalgın geçen
Tanıdık insanlar gibi

Ve zaman unut dedi bir şeyleri
At arabasıyla geçip gitti sütçü de

İyi, çok iyi bilenler vardı yoketmeyi
Kuralları vardı ve belirlendi kararları

Zaman unut dedi bir şeyleri

UNUTULMUŞ AYRINTILARDAN DİPNOTLAR

YILMAZ ODABAŞI

— I —

PUSUDA

(akşam)

Günışığı sokulunca
Nazlı bulutlarla söyleşisine
Ses uykuda
Eşkiya pusudadır

(sabah)

Gün erken ışır dağlarda
Bir uykusuz yürek
Birde kaçak tütün eşlik eder
Kaçak bekleyişlere

— II —

BOZKIRDAKİ ÇOCUK

Bakışın ezgi
Hüzün kokulu çocuk
Susma öyle
Şiirler döküyorsun yüreğime

— III —

HARMANSONU

Terle yıkanır bozkır
Kalan
Saman çöpleri
Ve yağmur

— IV —

HINÇ

Tütünü çekince ciğerlerine
Akşam utanır karanlığından
Tanığın dağlar bilir acısını
Gözlerinde sevda
Gözlerinde hınç
Yaşamı sevişin ürkütüyor silahını

SABAHA DURMAK

GÜNGÖR GENÇAY

Ellerin büyüdüğü zaman çocuk
Sen büyüyorsun
Geceler birbirini devirip
Sabaha varıyorlar
Ellerin kalem
Ellerin ışık
Ellerin aşk tutuyor

Sen büyüdüğün zaman çocuk
Aklının yangınında
Bir delifişek kısrak olup
Ellerin büyüyor
Ellerin büyüdüğü zaman çocuk
Sen büyüyorsun

Emeğin
Gözlerin
Yüreğin büyüyor
Ellerin çocuk
Çocuk ellerin
Korkan
Senin ellerinden korkuyor

ADI KONULMAYANLAR'DAN 5.

SÜLEYMAN SÜNEL

Şu kıyı boyunda
Oturmuşken şimdi
    Gelir misin
    Gelir misin
Çağırıversem seni.

Bilir misin bu kentte
Hergün birşeyler yitiriyorum
Sen de
Yitenler arasındasın

Öyle ki şimdi
Çıkıversem karşına
Kimliğimden
Kuşku duyarsın

.../.

Varıversem şimdi
Alamsız (x)
Köyüme
    Yüzüstü bırakıp
    Bu kentteki herşeyi

Ne dersin
Bulabilir miyim yeniden
Tecimenler arasında yiten
Bozkır sesimi

(x): Haber vermeden, ansızın

Öykü

CENNETLİK DUL

TAKİ AKKUŞ

Akşam olunca köylüler bir gölge gibi kaydılar dul Hatun'un evine. Keko ile Hanım en arkada oturuyorlardı. Hanım Keko'nun elini oyluğuna bastırınca ikisinin de kanları harlandı. Nefesleri daralıp kesiliyordu. Kadınların bir kısmı ağlamaklı, bir kısmı hiç bir şeye aldırmadan konuşuyorlardı. Çamdıdaki büyük hezandan çatırdılar geliyordu. Bir kurt koyun parçalıyordu sanki. Ufacık bir kurt, koca bir ağacı kemire kemire çürümeye bırakıyordu, yıkarcasına evi.

«Taliplerimin hepsi geldiler mi?...» diye odanın sessizliğini bozdu dede.

«Br ev yok, tek bir ev sultanım!...» dedi Musali.

«Kimdir o? Haddini bilmez olan kim?» dedi dede sertçe.

«Hüseyin, Katolik Hüseyin ya pirim!...»

«Hııı!...» Diyerek sakallarını sıvazladı dede. Sonra kaldığı yerde devam etti. «Zaten adında meymenet yok. Olsaydı bir meymeneti hiç bunca müslüm ona Katolik dermiydi.»

Oda yeniden sessizliğe gömüldü. Herkes Katolik Hüseyin'in başına gelecekleri düşlüyordu. Kimisi Katolik Hüseyin'i Yıldırıma, kimi sele, kimi de zehirli bir yılana teslim ediyordu. Zehirin etkisiyle Katolik Hüseyn kıvrım kıvrım kıvranarak yalvarıyor köylülere.

«Kurtarın beni kurtarın!...» Ne olur kurtarın, benim için o mübareğe yalvarın ne olur. Kurtarsın beni bu ağudan.» diyerek birkaç kez titredikten sonra kaskatı kesiliyor. Yerde boylu boyuna serilmiş durumda Katolik Hüseyin. Kimse yanına yaklaşmıyor. Yanan günde üzerine balkıyıp dolaşan sinekler, yerde kaynak gibi akarcasına, sürülerce karınca, gelip ölen Katolik Hüseyin'in kulaklarına, gözlerine, ağzına ve burnuna dolup taşıyorlar sanki. Katolik Hüseyin şişip kalmış. Günün sıcaklığında kediler, köpekler yüzünü gözünü dişleyerek, çıkarıyorlar kafatası iskeletini dışarıya. Köyün içindeki ölü kokusu çevreye yayılınca, kapılar kapanıyor, et yiyen kediler köpekler derelerde geberiyor. İnsan ölüsüne katılan havan leşlerinin kokusu bir yandan yayılıyor ortalığa. Köydeki hayvanlarla birlik, insanlar da bir günde ölüyor. Ölenleri gömmek için tek bir canlı yaratık kalmıyor köyde. Köy meydanında kalan tek tük kedi ve köpekler, kudurmuşcasına ona buna saldırarak boğuşu-

yorlar durmadan. Sinekler arı oğulu gibi, küme küme, balkıyarak leşlerin üzerinde dönüyor. Havada kanat kırparak dönen leş kartalları, bir karabulut gibi sarıyorlar köyün üstünü...

Odada dedenin karşısında herkes kendisini bir ölü sanıyordu. Bu nedenle Katolik Hüseyin'e kin ve nefretleri daha da arttı...

«Neden gelmiyor bu adam,» diyerek köylüleri daldığı düşten sıyırdı dede.

«Bilmiyoruz sultanım,» dedi Yusuf.

«Yaptığı nedir ki!... Hiç mi kimse konuşmuyor?...»

«Konuşmuyoruz pirim.»

«Hıııı!... Demek öyle haaa!... Onunla konuşmuyorsunuz demek?...»

«Evet sultanım,» dedi Leşkonun Rıza.

«Ben ta Refahiye'den, Erzincan'dan, Kızılmağara'dan dolanır Sivas ellerine gelirim. Bir de böyle şeyler gördümmü olmaz. Bir köyün bir evle konuşmadığı ilk görülür.» dedi dede sitem edercesine.

«Yolunu erkanını unutmuş biriyle konuşmak münafıklıktır sultanım,» dedi Geyik ağa.

«Haaaaa!... Desene yeni anlaşıldı. Yolunu erkanını unutmasaydı, o da çıkar gelirdi elbet.» dedi dede.

Köylüler yine sustu. Hak veriyorlardı dedelerine. Dedeleri bunca yol gelirde, o iki adımlık yerde dedenin yanına gelmesin. Olur şey değil. Aylardır evinden barkından uzak, kimin için bizim için değil mi?... Katolik gibi zındığa tufan gerekmez mi, yılan sokmaz mı böylelerini, diye düşünüyorlardı hepsi...

«Taliplerim ben sizin pirinizim. Siz benim talibimin talibisiniz,» diyerek sinirlendi. Köylüler büzüldü. Gövdelerini parçalayacak kurdun saldırısına uğramış koyunlar, sanıyorlardı kendilerini.

«Daha açıkçası siz benim kulumun kulusunuz. Haşşa ki ben tanrı değilim. Köpeğimin köpeğisiniz. Nasıl olur haaa!... Nasıl olur, köyde bir münafık türer de siz ona boyun eğersiniz. Bir kişinin böyle olması şindir bize!...»

«Kurban olam sultanım ilenme bize!...» dedi leşkonun Rıza.

«Ne demek ilenme, ilenmiyeyim de duamı edeyim sizlere. Bilmezmisiniz ki kır atın yanında duran ya tüyünü, ya da huyunu alır. Tez elden def edeceksiniz o münafığı. Hem böyle yolu erkanı bırakan başınıza bir tofan getirir. Bela getirir. Kör şeytanın kör gözüne. Eğer tofan ve felaketler istemiyorsanız, o imansız bu köyden def olacak. İşte o zaman büyük bir sevap işlemiş olursunuz. Şimdi sırayla herkes o münafığın buraya gelmesi için, onun evine gidecek. Sizin gitmenize karşın yinede gelmezse ona yapacağımı bilirim ben. Hem duyduğumca gelen biz dedelere karşı çıkarmış, bize karşı haaa!... Arı hayayı bilmeyen zındığ!..»

İlkin geyik ağa kalktı. Dedenin elini diz çökerek öptü. Onu oturanlar izledi.

Katolik Hüseyin yatağa girmeğe uğraşıyordu. Kapı vurulunca soyunmasını yarıda bıraktı, kulak verdi. Kapı yeniden dövüldü... Yaylanarak kapıya yöneldi. Uzun kirden kapkara don gömlekle kapıyı açtı!... Gelen geyik ağa ve takımıydı.

«Etme ulan Hüseyin şu münafıklığı etme, sen yaşını başını almış bir adamsın. Köylüden ayrılmana sebeb olan neki?... Diyerek sedire ilişti Geyik ağa.

«Eeeee!...» dedi Katolik Hüseyin.» Madem ki ben münafığım, neden bunca ısrar edersiniz, haaa neden?... Benim sultana ehtiyaçlığım yok. Emme sizin varmış, varın toplanın yanına, size gitmen diyom mu, demiyom... Hemi köyde bir sürü erkekli ev varken, neden her seferinde o dul avradın evine iniyor misafir olaraktan. Haaa neden?... Çünkü nedeni belli, varmı cennetin anahtarı bu adamlarda. Bize versinler birer tane. Gelemem ben... Gayrı bitsin bu aldatmacalar.» diyerek hızlı hızlı soludu.

«Bak sen!... Demek şüpheleniyon o mübarekten. Ola münafığ o benim avradın koynuna girse yine aklıma bir şey gelmez. Demek ki gelmeyecen öyle mi!... Geyik ağa gelsin de gelme haaa!... Benim etibarımı beş paralık et, ondan sonra da köyün içinde gez öylemi!...» diye bağırdı geyik ağa.

«Heeee!... Gelmeyecem ulan!... Gelmeyecem o namussuzun yanına. Onun yanına boynuzu olan gider!... Sana gelince ağa, boynuzların kapılara sığmaz oldu!...» dedi Katolik Hüseyin sinirlice.

«Pişman olacaksın emme, unutma bana boynuzlu dedin. Komşular şahat olun... Bana bağ hele ulan Katolik, sen ne oluyon lan, sonra topal ağa demedi deme. Geyikliğimce topallığımda serttir. O boynuz lafını da geri alıyon mu almıyon mu şincik?...»

«Hiç boşuna kem küşet etme sözüm sözdür. Eviniz ayrı yolunuz sapa. Bana neyinizi verdinizde almıyorsunuz, söyleyinde verelim. Hem sen bugünde boynuzlusun yarında, daha diyem istersen!...» dedi Katolik Hüseyin.

«Kalğın ula komşular,» diyerek kalktı geyik ağa. Kapıya yaklaşınca geri döndü. Katolik Hüseyin'e el sallayarak:

«Pahalıya mal edeceğim Katolik. Geyik ağa demedi deme, beni ayağınaca getirdin, bırakmıyacağım senin yanına!... Görecen sen Katolik zındığı görecen,» diyerek çıktı.

«Höst ulan dürzü höst ağalığında bana ne... Kaç kez işedın avucuma. Bana göz dağı verecene gitte avradına ver eşşeoğlu eşek. Boynuzlu değilmiş kavat, arlanıyor birde yalandan. Sanki biz buralı değilik.» dedi Geyik ağanın ardında. Yatağa girerken yan dönüp söylendi yeniden.

«Bak hele boynuzlu kavata, ayağımaca gelmiş, ya senelerdir biz senin ayağına geliyorduk. İyiydi o zaman değil mi, sen bir kez geldin zoruna mı gitti... Bırakmıyacakmış bana ayının sıçtığı hırroooo!... Kıral mı oldun namusuz!...» dedi Katolik Hüseyin.

Dede yerinden kalkarak köpürdü.

«Münafıklık bu. Dünyanın sonu geldi artık. Tofanla gidecek bu köy, tofanla. Ben adam göndereyim de gelmesin haaa!... Hiç utanma sıkılma diye bir şey yokmu bu adamda. Size şurada açıkça söyliyeyim ki, eğer bizim bu köye gelmemizi istiyorsanız, bu zındığ bu köyden gidecek. Bu yıl bu tarafki köylere ben geleceğim, o zamanaca bu adam köyde kalmayacak.» rengi tunç gibi kızarmıştı dedenin.

Köylüler dağılınca dul Hatun dedenin ayaklarını ovmaya başlamıştı. Dedenin tüm kanı harlanmış, sinirleri gerilmişti. Kadının kolundan tutarak kendisine doğru çekti.

«Gel yanıma gel, kuran binayı böyle kurmuş. Boşver köylülere ben onları ölenece aldatmasını bilirim. Onlar için değil senin için geldim. Şimdiye dek kimseye uçkur çözmedin sen, onun için cennetlik bir dulsun.» dedi dede.

Naz etti. Gitmek istemedi dul hatun. Kendini yana çekti. Bağırmak istedi, boğazını bir düğüm tıkadı birden. Yıllarca çektiği kocasızlığın yokluğunu hissetti bedeninde. Bütün vücudu harlandı. Erkeğin sıcak kollarını anımsayınca titredi. Düşlediği bütün erkekler, gözünün önünde bir zincir şeridi gibi aktı sanki. Bir yandan da dedeye sarılmaya başladı.

«Yapma etme kurban olduğum, sultanım. Günahtır günah,» diye sitem etti.

«Günah mı?... Ne günahı, bundan günah olur mu. Aslında günah değil sevaptır.» diyerek koyuna saldıran bir kurt gibi saldırdı kadına.

«Parçalıyacağım seni parçalayacağım!... diyerek hızlı hızlı soludu. Yekinmeleri arasında. «Cennetliksin cennetlik. Hem de cennetlik bir dul!...» dedi soluk soluğa.

Evlerine dağılan köylülerin içini bir kurt kemiriyordu. Katolik Hüseyin'den şüphelendikleri gibi deden de şüphe etmeye başladılar. Eğer öyle olmasaydı Katolik Hüseyin bu kadar direnirmiydi.

Köylülerin ilk işi sabahın erken sularında dedeyi yolcu etmek oldu. Yine elini ayağını öperek uğurladılar.

Katolik Hüseyin nice sonra yatağından kalkarak giyindi. Elini yüzünü yıkadı. Dul Hatun'un evine baktı. Dul Hatun evin önündeki sal başına oturmuş kara kara düşünüyordu.

Katolik Hüseyin mırıltıyla, «İnşallah çocuğa kalırsın,» dedi.

KAPILAR

CEMİL GÜLÜM

Kapanınca kapılar birer birer
Hüzünler yürür duvarlara
Gözlerde yüzyılların öfkesi
Karışır dumanlara

Kapanınca kapılar birer birer
Öfkeler kabarır volkanca
Bir sevdanın şarkısı
Yayılır düşe kalka

Kapanınca kapılar birer birer
Soluk soluğa bir ses
Yankılanıp beğin hücrelerinde der ki
Uyumak yok
Yoksa boğulur umutlar hunharca

Kapanınca kapılar birer birer
Her şeyde her yerde
Bir telaş bir telaş başlar
Çocuklar çok olmalı herhal
Ytldızlar kadar filan
Sevdalar engelleri aşmalı
Sevdalılar halim vay

Kapanınca kapılar birer birer
Ağırlaşıyor avuçlarda acılar
Belli ki
Çatlıyor halkaları zincirin
Belli ki
Başlıyor son perdesi öykünün
Belli ki
Açılacak kapılar birer birer
Kır çiçekleri gibi

GENCİM-ELLERİM BAĞLI

ÇETİN BOĞA

Boğulmuşum - ellerim bağlı!
Gücünü kullanamayan ellerim
Ve yüzüm bataklıkta
Gencim - susturulmuşum
Canımı onlar almış!

Bir çamurda - benim yaralı!
Ve soğuktan kapkara bedenim
Diz çökmüşüm karanlıkta
Sessizim - kan kusmuşum
Sulara onlar atmış!

Yeniyim - ağlayamıyorum!
Sevinçler bana uzak
Ateşler nasıl yanar?
Bilmeliyim - duramıyorum
Umudu onlar yakmış!...

İÇERDEN MEKTUP

MAHMUT DOĞAN

Bir buket umut getiridm size
Direncin muştusu dinleyin
Bir tutam dağ çiçeği gibi
Koklayın, su serpilsin yüreğinize

Ve gözümde göllenene bakmayın
Dopdolu bulutların
Yıkaması gibi mavilikleri

İçimin ağartılması bu iş de

Öfke birikti, öfke
Kolay değil

Devinimin türküsünü
Çoban armağanıydı, söyledim

Geleceğe inancı
Katık edelim bu küskün günlere...

UZAKLIKLAR BÜYÜRKEN

HİLMİ HAŞAR

Buz üstüne buz tutar koğuş camları
Yüreğinizi yoklayın diyorum
Isınmanın yolu sevmekten geçer
Yaşadım, biliyorum...

Ayrılığın soğukluğunu tanıdım doğu kışında
Yollar kapanır kardan köyler kapanır
Bir umarsız sessizlik doğada, bir sessizlik
Ve uzaklıklar büyür ardından...

Üzüncün göz izini taşır mektuplar
Görülmüştür damgalı; sıla kokan sevgili kokan
Okunup okunup ceplerde biriktirilir
Gökyüzünde sonsuz anıdır, içinden akan

Umudu buz tutmaz bu kesin
Düşlerinizi yoklayın diyorum
Sevdanın yolu inanmaktan geçer
Yaşadım biliyorum...

SAÇLARIMI GÜNEŞ İÇELİ BERİ

SAFFET A. GÜVEN

Gözleri her zaman buğulu kuşların
Resimleri çizilirken duvarlara
Yaşamı gözetlerdim

Vızıltılı bir arı sürüsüydü uyku
Tökezlerdi gözlerimde
İçinde gelincikler boy atardı
Ve dünya
Yine de dönerdi

Sivrisinekler fısıldaşırlardı bataklıklarda
— bakın
Yangınlarla...
Hem de yangınlarla geliyorlar üzerlerimize

Bazılarının da belirttiği gibi
Bir nesne miydim - duygudan yalıtılmış -
Yoooo, hayır
Sanmıyorum

Saçlarımı güneş içeli beri
Gölgelere dökülmüştü yüzüm

ÖLÜME UZAK SAAT

AHMET KEMAL İLHAN

Geceye çıkıyorum ölüme uzak saatte/gökyüzü çiçeği soluyor
Gözlerimin sonsuz açısını ölçemezsiniz/bakmayın
Şiire filizlenen rengin ağlayışında çerçeveler resimleniyor
Güneşin kanatlarında yağmura vurulmuşum
Geceye gül düşüyor/ağlayı ağlayı kokluyorum
Her sabah ak parça bulut yapıştırıyorum gözlerinize
Kan yangınında akşam hiç yok/nere koymalı bu karaları
Yüzlerimin yarıları nerede/ey denizci kuşları

GÜNÜN İLK IŞIĞINDA

CEM GÜZEL

«Bir bilet satıcısı kıza»
Bakışsız bir akvaryumda kuşandın sessizliğini
Kimsesiz nazarlardan süzülmüş hüznünle
Korkulu bir sağnağın tedirginliğiydi yaşadığın
Oysa düşlerine olsun ödünç vermiştin
Yüzündeki gülüşü

DÖRT YAŞINDA BİR GONCA

ÖMER ZAFER

Güneyin daha güneyinde
Bir yürek atar
Atar da atar
Damarlarda
Dört yaşında bir kızıl gonca
Açar da açar
Şafaklarda
Uyanmamış bir gecenin
Uyanmamış
İncecik sabahında
Kuş sesleriyle değil
Otomobil sesleriyle geldi gün

Güney
Daha güneyin
Kuzeyinde
Gün gecenin
On sekiz on dokuzunda ardında
Ve çocuk doğduğunda
Öğrenmeden masalları
Şarkıları oyunları ve sevdaları
Büyüdü
Günde günde

Silahlar patladığında
Şafaklarda
Dört yaşında bir kızıl gonca
Şarkılarla ve sevdalarla
Ve oyuncaklarla
Yürüdü bir devin üstüne
Zehir mızraklı bir zebaniye
Dev büyük
Zebani çirkin
Ve çok gibiydiler

Dört yaşında bir kızıl gonca
Açar da açar
Şafaklarda
Aç gülüm kızıl gülüm
Sevdayla
Umutla
Kavgayla

HUKUKÇU VE EDEBİYAT

ARLA ÖZTAŞKENT

Yurt çapında Baro'lara kayıtlı avukatlar arasında özel ilgi ve uğraşlar alanında yapılacak bir tarama, öyle sanıyorum ki, onların çok büyük kısmının edebiyata meraklı olduğunu saptayacaktır. Diğer hukukçular açısından da benzer br sonuç sözkonusudur. Bu büyük çoğunlukta bahsi geçen merak genellikle yaşamın belli bir döneminde aktif nitelik taşımış, sonraları günlük ve mesleki yaşantının hayhuyu içinde geri planlara itilmiştir. Yaşamın bir döneminde, özellikle gençlik çağında edebiyatla sanatçı adayı, hiç değilse birinci sınıf meraklı düzeyinde ilgilenen hukukçular ileri yaşlarda gerek sanatçı, gerekse iyi izleyici branşlarında devamlılığı elene elene bir avuç kalmış bir kitleye bırakmaktadırlar.

Türkiye'de edebiyatçının geçinebilmesi için genellikle sanatının dışında bir mesleği de olması gerekmektedir. Edebiyat alanında isim yapmış kişilerin mesleki özelliklerini araştırdığımızda içlerinde çok sayıda hukukçu olduğunu görmekteyiz. Doğal ki, yazmayı bırakanlar arasında bu oran çok daha fazladır. Yazmayı sürdüren, büyük üne kavuşan da olsa, bırakan da olsa edebiyatçı hukukçuları isim olarak sıralamayı hem olanaksız, hem de birçoğu herkesçe bilindiğinden gereksiz buluyorum.

Vurgulamak istediğim, yazma uğraşıyla, edebiyat sanatıyla avukatlığın, hukukçuluğun gösterdiği ilginç birliktelik, en azından ilinti ve bağlılıktır. Edebiyatçılar arasında çok sayıda hukukçuya rastlanması, hukukçuların daha fakülte yıllarından edebiyat arenasında isimlerinden söz ettirmeye başlamaları ilginç olgulardır.

Tüm bunlarda, kişisel - toplumsal planda mesleğin getirdiği sonsuz gözlem ve etkilenme potansiyelinin etkisinin altını çizmelidir. Kanımca, zeka türlerine ilişkin bir yakınlığın etkisi de büyüktür. İnsan zeka-

sının kategorilendirilmesi çerçevesinde hukuk için gerekli zekanın «soyut zeka» olduğunda herhalde tartışma yoktur. Bir Medeni Hukuk hocamızın esprili şekilde ifade ettiği üzere «çenesinden başka laboratuarı, konuşmaktan başka deneyi bulunmayan» hukukçunun, iyi bir hukukçu olma yönünde gereksindiği zeka türü «soyut zeka»dır. Kişinin kendi imgeleminden başka dayanağı, boşlukta uçuşan kavramları yakalamaya çalışmaktan başka seçeneği olmadığı bu zeka türünün hem hukuk, hem edebiyat açısından geçerli, gerekli bulunduğunu söylemek herhalde yanlış kaçmayacaktır. Elbette, konunun «esin» yönüne, yaradılıştan getirilen yetenek doğrultusuna edebiyatçılar açısından bir ağırlık payını saklı tutmak gereklidir.

Her hukuk metni «kurmaca» bir metin, her hukukçu bir «metin yazarı»dır. Yargıç olsun, avukat olsun meslekî uygulama sırasında her hukukçu bir takım ciddi nitelikli, belli bir atmosferi yaratmak durumunda olan metinler üretmek zorundadır. Yargıç, özellikle duruşma yargıcıyla, şifahi olan ceza yargılamasını zabıt katibinin daktilosundan geçen, yazınsal olmasa bile yazılı bir metin haline getirecektir. Yargılamanın sonundaki gerekçeli karar ise, yargıç açısından, bilimsel doğruluğun yanısıra vicdani kanaatin de doğruluğunu kanıtlayan neredeyse yazınsal bir metin olmalıdır. Kuşkusuz, avukat için hukuk ve ceza yargılamasında yazılı metnin ayrı, özel bir önemi vardır. Hukuk usulünde ağırlık yazılı layihada olduğundan -gerçekten okunup ayrıntıyla incelendiği bir hukuksal ortam bulursa- avukatın başarısı yazılı metinlerindeki başarısına bağlıdır. Ceza yargılamasında avukatın özellikle savunma aşamasında kuracağı metin etkileyiciliğin, ruhi derinliğin yanısıra teatral öğeleri de içermek durumundadır.

Avukat, hukuk notion'uyla bir konunun fikri çözümünü yapacak, konunun getirdiği fiksiyonları, en uygun anlatım yoluyla, gerek duyduğu biçem'le sunarak hukuki hedefi yönlendirmeye çalışacaktır. Konunun özgün şartlarına göre, kimi zaman adli makamların iş yoğunluğunu da nazara alarak adeta şiirin gerektirdiği sözcük ekonomisine varacak kimi zaman methapor'lar, abartmalarla konuyu kendi lehine bir inanç mecrafına sokmaya çabalayacak, gerekli manevi dekoru hazırlamak için detaylı betimlemelere girişecektir.

Her avukat, her hukukçu edebiyatçı olacak değildir. Kuşkusuz buna gerek ve olanak da yoktur. Fakat bence her hukukçu ve özellikle her avukat, güncelliği izleyen, kendini yenileyen bir edebiyat heveslisi, meraklısı olmak zorundadır. Meslek kitaplığının yanısıra edebiyat kitaplığını da genişletmeyen hukukçu, zaman içinde günlük yaşamına tat veren bakış açısının yanısıra meslek kişiliğinin de daraldığını görecektir. Edebiyat güzellikleri belirli platformlarda mahsur kalmamalı, günlük yaşantımızın her alanına ve özellikle adliyelerimize egemen kılınmalıdır. Hukukçuluk o güzelliklere, o güzellikler hukukçuluğa yaraşmaktadır.

HEP O ESKİ HİKAYE

FAHİR AKSOY

Emekli öğretmen - ressam Bay Eşref Üren son zamanlarda yıllarca önce yaymak istediği toplumcu ressamlarla amatör ressamlar aleyhtarlığına koşut olarak bu kez amatörlerle naifleri hedef alıyor ve hakarete varan saldırılara geçiyor.

10 - 12 yıl önce Salim Şengil'in yayınladığı Dost dergisinde kendilerine karşı gerekli yanıtlar verilmişti. Bu yanıtların etkisinin geçtiği anlaşılıyor ki, yeniden Cumhuriyet gibi sağduyuyu ve ilericiliği savunan bir gazetede çiğnene çiğnene sakız olmuş konuları gündeme getiriyor. Bir kin ve düşmanlık duygusunun esintilerini taşıyan bu yazıya, 934'te Vakit gazetesinde çalıştığım sıralarda edindiğim Bâb-ı Ali uslubuyla yanıt vermek gerekir ama o yere düşmek istemem. Ancak genç kuşakları, giderek kamu - oyunu yanlış koşullandırması ve özellikle amatörler ve naifler açısından köstekleyici, yolkesici bir nitelik taşıması, nedeniyle -aslında incir çekirdeği doldurmaz lafazanlıklar olmasına karşın- yanıt vermemiz kaçınılmaz oldu.

AMATÖRLÜK SORUNU :

Tarih boyunca kesin tanımı yapılamamış, sınırları uçsuz - bucaksız olan bütünüyle öznel ve göreceli (subjektif ve rölatif) değerlere dayanan sanat, eğer salt eğitim ve öğrenimle halledilivenseydi tüm akademi ve yüksek sanat okullarının profesör, doçent ve asistanları birer allem-i-cihan kesilir, kabesine varılmaz birer yüce, birer müthiş sanatçı payesine erişirlerdi. Kalemler, kağıtlar, tuvaller, boyalar, fırçalar, sahneler, notalar onlardan tirtir titrerdi.

Oysa sanat tarihlerine göz gezdirdiğimiz zaman olağanüstü aşamalara, özgünlüğe, eşsiz kişiliklere, akademilerin tutsak ettiği kurallarının boyunduruğundan erkin (azade) bulunmalarından genellikle amatörlerin, kendi kendilerini yetiştiren otodidaktların içinden çıkan sanatçılar kavuşmuşlardır. Sanatın okulu yoktur. Hiç kimse, hiç kimseye sanatı öğretemez. Her sanatçı, kendi sanatını kendi kurar. Kişi ne kadar özgür olursa, kişiliği o mertebe yücelir. Bugün Türkiye'de klasik anlamıyla akademiler, yüksek sanat okulları, (kişisel çabalarıyla başarılı öğrenci yetirtirmiş bir avuç öğretmen dışında) uygulanan eğitim ve öğrenimin yöntemlerinin niteliği tümüyle başarısız kalmağa yargılıdırlar... Bu kurumlardaki öğrenciler, araç - gereçlerle, sanat tarihleriyle, desen, perspektif, simetri, ritim, kompozisyon gibi genel kurallarla, zamanında yapılmış resimlerin çözümleriyle, küçük çapta, (o da son yıllarda) sanat

felsefesiyle, profların sanat anlayışları doğrultusunda ağırlığı teknikte olan bir takım bilgiler edinerek koşullanırlar. Bu koşullanmalar Batı tipolojisine göredir. Geleneksel Türk sanatlarından söz edilmez. Çünkü bir öğreti biçimine getirilmiş, araştırmaları, incelemeleri, bilimsel verileri içeren bir kitap yoktur. İşte bunun için ve daha başka nedenlerden ötürü koşullanmaları yırtıp atamazlar, Batı öykünmecisi olmaktan kolay kolay kurtulamazlar. Kendini yeniden varedem, yeni bir sanat kurmaya yönelen kişilerin oranı çok düşüktür. Genelde program uygulayıcısı, birer öğretmen ya da sıradan birer ressam olurlar. Engelleri aşabilmiş, özgür çalışmalara yönelebilmiş ve başarılı bir çizgiyi tutturabilmiş 40-50 kişilik istisnalar sonucu değiştirmez. Edebiyat fakültesinden çıkan kişiler ortada... Bakın şairlere, tiyatro adamlarına, roman, hikaye yazarlarına başarılı olanlardan bir çoğu okulların dışından çıkagelmişlerdir. Yaşar Kemal'in salt orta öğrenimi var ama Dünya'ya malolmuş bir sanatçı... Güzel Sanatlar Fakültesinden çıkanlar, üstüne üstlük doktora yapanlar ben ressam olacağım, ben yontucu olacağım, ben romancı olacağım, ben bestekâr olacağım diye istedikleri kadar tepine-dursunlar, bu ne yazar. İşte Eşref'in düştüğü çıkmaz da burada kendini gösteriyor. Eldeki kenarları yaldızlı diplomanın, insanı üstün bir sanat kişiliğine, mesleğinde eşsizliğe götürdüğü hiç görülmüş müdür? Yüzlerce örnek vermek olanaklı... Bir ara güzel sanatlar anlamına gelen boz-ar, (Türkçe yazıyorum) «akademi bozar» biçimine sokularak dillere destan olan bir şakalaşma sözü haline gelmişti. 1959 yılında Vatan gazetesinde, Oktay Akbal'ın Emil Galip Sandalcı'nın, Özcan Ergüder'in, Adnan Veli'nin, Naim Tirali'nin yazarlık yaptıkları dönemde, bir dizi röportajımdan biri de Orhan Peker'le olmuştu; Orhan «akademi bana hiç bir şey vermedi, orada geçen yıllarıma acıyorum» demiş ve sanatını sonradan büyük çabalar harcayarak kurduğunu sözlerine eklemişti.

Yaratının diplomalısı, diplomasızı yoktur. Varolan sonuçta ortaya konan yapıttır. Yapıttaki estetik, özgünlük, anlatım, tadılmamışlık vs... gibi değerlerdir kişiyi yargıya götüren. Yarınlara kalacak nitelikte ve Uren'in de yakından tanıdığı prototip bir ressam İhsan Cemal Karaburçak'tır. Bay Üren sanat tarihlerinin baş sahifalarında yer alan yüzlerce okulsuz ressamı görmezden geliyor. Salt komisyoncu Gauguin'i düşünse, yanından hiç ayırmadığı amatör İmren Erşen'i anımsasa yanılgısını anlamağa yeterdi. İsim sıralamağa kalkarsak sahifalar yetmez.

Yukarıdaki düşüncelerim gerçeği yadsıyan Eşref'e karşıdır. Aslında ben ne okul düşmanıyım ve ne de ona karşıyım. Böyle saçmalık olmaz. Eğer çağdaş anlayışta programlarla, özgürlüğü içeren yepyeni yöntemlerle, son kuramsal açıklamaları içeren, Marksist estetiği de bir yana itelemeyen geleneksel sanatları gözardı etmeyen eğitim ve öğrenim sürdürülürse, teknik yönden, kuramsal açıdan yarar sağlayıcı olur. Ama dünün, bugünün 19 uncu yüzyıl artıkları olan eğitim ve öğrenim yöntemlerinin yetersizliğine, saplantılara götürmesine, öğretmenlerin öğ-

rencileri birer uydu gibi kendilerine benzetme gayretkeşliklerine, kişiliğin oluşmasını engellemelerine karşıyım.

Ve gene de diyorum ki, bütün dünyanın sayılı okullarını bitirmiş bütün cepleri diplomayla dolu bir kişinin yapıtından söz gelimi hiç okumamış bir Eskimonun yapıtı daha üstün sanatsal değerler taşıyabilir. Bu, üstelik eşyanın doğasına uygun da düşer. Bilgi, yardımcı bir araç olsa bile tek başına hiç bir şey yapamaz. Asolan kişinin yaratıcı imge gücüdür, ortaya konan yapıttır.

Eşref Üren'in Berlin Güzel Sanatlar Akademisini görmesini çok isterdim. Burası bir okul değildi. Burası bereketli bir toprakta özgürce gelişen çiçeklerle donanmış bir bahçeydi sanki... Didaktik, yapay disiplinli, sevgisiz öğreti sunulmuyordu orda... Serbestlik içinde gelişip serpiliyorlardı.

Neyse, lafı uzatmıyalım, Eşref Üren efendi, haksızca, insafsızca küçümsediği amatörlerden özür diler ve kişilere kindar ve hasut bir yaklaşımla değil, anlayış ve sevgiyle sokulmasını öğrenirse bundan sınırsız mutluluk duyar. Bir kez sınaması yeterli; İçindeki karanlıkların aydınlığa dönüştüğünü görecek...

NAİF SANAT :

Hele bu konuda hiçbirşey bilmediği ayan - beyan ortada... Bay Üren'in bilgisizliklerini, çelişkilerini, tahrikçi tavrını ardarda sıralamak bile bana yük gibi geliyor. Gelişmeleri, sosyal değişmelerin yanısıra sanatların geçirdiği evreleri, vardıkları aşamaları izlemeyen hala 20 inci yüz yılın başlarında, Andre Lote ve Academie Juliah atelyelerinde dolanan bir kişiyi ciddiye alıp naif sanat üzerinde tartışmaya girişmek çok yanlış olurdu. Ama gençlerin, kamunun yanıltılması, bireyci tutumuyla Türk resmini duraksamaksızın yanlış doğrultulara sürüklemeğe çalışması karşısında susulamazdı. Ankara'da bir karma sergide Murat Katoğlu'nun gözleri önünde sola eğilimli diye gammazladığı bir resmi sergiden kaldırtan, sosyal konuları işleyenlere oldum-bittim düşman olan ve bu anlayıştaki bir çok serginin açılmasını engelleyen Üren'in «absürd-nameler» yarışması halindeki yazılarının Cumhuriyet'te çıkması çok üzücü...

1 — Önce sözcüğün anlamından işe başlayalım; nativus sözcüğünden üretilmiş olan naif sözcüğünün karşılığı safyürek değildir. Safiyet naif sanatın salt ögelerinden biridir. Kendi de yazısında hem safyürek, hem de naif sözcüğünü kullanmak zorunluğunu duyuyor. Naif, öyle safyürek, yok karşıtı olan hinoğluhin-yürek sözcükleriyle açıklanamaz. Naif, bütün dünya'ya malolmuş bir deyimdir. Resimden önce de edebiyatta kullanılmıştır: «Die naive santimantalische Dichtung» kitabında...

2 — «Naif yanlış anlaşılmıştır» diyor ama doğrusunun ne olduğunu ortaya koymuyor; koyamaz da zaten... Üstelik neresinin, nesinin yanlış anlaşıldığını da açıklayamıyor doğru dürüst. Neyin neye göre yanlış olduğunu belirleyeni ölçüt koyamıyor.

lış olduğunu belirleyeni ölçüt koyamıyor. Diye diye «Resimde safyürek sanat her aceminin fırçasına takılı değildir» demekle bu sanatı acemiliğin yani cehaletin ürünü olduğunu vurgulamak istiyor sözüm ona... Oysa acemilik, cahillik naif sanatın bir öğesi değildir. Onu da bilmiyor. İlkelce resim yapanlara, halk ressamlarına naif denmez otodidakt denir, amatör denir, resim meraklısı denir. Daha bir çok sıfatlar bulunabilir. Bunun içindir ki, naif aceminin fırçasına takılmaz; onların takıntısı makıntısı yoktur.

3 — «Safyürekliler bir çeşit meczub-u-ilahidir» diye buyururlar ama gel görkim, Dünyanın hiçbir düşünürü naif ressamlar için «meczub-u ilahi» ya da «meczub-u-şeytani» demiş değillerdir. Çünkü onlar cezbeye kapılan birer manyak, birer derviş değillerdir. Naif sanat yitirilmemiş çocuksu duyarlığın egemen olduğu bir sanattır; en kısa açıklaması budur. Eğer genişliğine ve derinliğine öğrenmek isterse «The philosofy of Naive Art» kitabına başvurabilir. Baş öğe budur; katışıksız, saf, içtenlikli, gösterişsiz, özentisiz, teknik canbazlıklardan arınmış oluşları ise bu açıklamayı daha bir belirgin kılar. Teknik benzerlikleri pek yoktur. Her biri kendi tekniğini, kendi yasasını kendi kurar. Dünya'daki naif ressamların bir çoğu yüksek sanat eğitiminden geçmiş kişilerdir. Yeni yayınlar hep bu savı belgeler niteliktedir. Aydın, cahil, her iki türden de naif sanatçı vardır öteki dallarda olduğu gibi... Çünkü bu sorun, bir okumuşlar, okumamışlar sorunu olmayıp mizaca, karektere dayanan bir sorundur.

4 — «Bizdeki nasipsizlere ise safyürek değil, para - yürek demek daha doğru olur» gibi aşağılayıcı, düşmanca bir yakıştırmada bulunuyor. Naif sanatçılar, bu muhterem müfteriye anımsatmak gerekir ki, Osmanlı zaptiyelerinin belli-başlı vurguncularına, «hürriyetçi» ve «meşrutiyetçi» gençleri kanlarına giren kişilere hayranlık yönetenlere, jüri üyesi iken etrafında dönenlerin birkaç kadeh içkilerine, birkaç kap yemeklerine boyun eğenlere, kendilerinin ve avenelerinin resimlerine rayiçlerin çok üstünde fiyatlar biçerek yağmacılık edenlere, hakkı olanlara değil, dişli olanlara ödül vermek için adaleti ezip geçerek alet olanlara hiç benzemezler.

Naifleri bu iğrenç saldırıdan «tenzih» etmek isteriz. Onlar alınlarının teriyle, en içtenlikli duygularıyla, yüreklerini fırça gibi kullanarak yapıtlarını varetmişler ve güçlerini, dışta ve içte kanıtlamış namuslu tipik birer örneğidirler. Üstelik hepsi «yüksek tahsilli», hepsi sanat eğitiminden geçmiş kişilerdir. Onlara ve ötekilere kin kusarcasına yapılan suçlamalar, küçük düşürmeler er yada geç kendisine döneceğinden habersizmiş gibi davranıyor. Bankalara milyonunu istif etmiş Eşref Üren'e naifler için para - yürek demek çok ayıp oluyor.

5 — Yazısının bir başka yerinde, saflığın, samimiyetin, sadeliğin bugünün insanında bulunmadığını ileri süren bay Eşref Üren'e şunu anımsatmak gerekiyor: Hani ne derler «kişi karşısındakini kendi gibi bi-

lirmiş». Bütün insanlığı suçlama ve töhmet altına almakla sadece «müfteri» sıfatını kanıtlamış, katmerleştirmiş, insanlığa ve çağına karşı-zaten var olan- düşmanlığını bir kez daha ispatlamış oluyor; sanki gaipten gelen bir «emr-i-padişahının icabatına tevessül» eder gibi...

6 — Naif sanatta Henri Rousseau'da kalmış olan ve o dönemdeki naif kavramı üzerinde bağdaş kurup fetva veren Bay Eşref Üren, terimlerin, kavramların durağan olmayıp yaşayan, devingen, değişmeye yenileşmeye yönelik varlıklar olduğunun farkında değil... Şimdilerde Bratislava'da Trienale'de yayınlanan tebliğler, Batı basınında olagelen tartışmalar sonucu naifin yerini «insite» sanata bıraktığından ve son aşamadaki oluşumlardan sonra naif deyiminin yetersiz kaldığından da haberi yok. O, altmış yıl öncesinden sesleniyor...

Eşref Üren efendi, çağının adamı olmak istiyorsa, önce diyalektiğe inanmalı, insanları sevmesini bilmeli, «ferdiyetçiliği», «dev-i osmaniliği», «toplumcu gerçekçiliğe karşı olmayı» bir yana bırakarak sosyal içerikli sanata yönelmeli ve de samimiyetle, sahici sevgiyle ona sahip çıkmalı, ona layık olmalı, onun doğrultusunda ters fikir kırıntılarından vazgeçmeli...

Sözümüzü Herbert Read'in bir deyişiyle bitirelim: **«20 inci yüz yıl resmine doğrultu verenler naiflerdir...»**

İZMİR'E SAHİP ÇIKMAK

BERİN TAŞAN

Yazımın başlığını «Şu sahipsiz İzmir» diye koymuştum. Sonra düşündümde sanki İstanbul'un, Ankara'nın bir sahip çıkanı mı var? Altmış yedi ilde yaşadığı kente sahip çıkan kaç kişi varsa İzmir'de de o kadar var. Insanın yaşadığı kente hiç mi borcu yoktur? Hele İzmir gibi bir kentte oturan insanın. Kasım ayının son günleri. Konak'tan Karşıyaka'ya giden vapurun güvertesinde ceketle oturuyorum. Yurdun dörtte üçünün karlı, yağışlı olduğu bir günde mavi bir gök altında ceketle bir vapurun güvertesinde sularda akıp gitmek, insanda doğaya, insanlara, şu yaşadığı kente karşı bir «minnet» duygusu uyandırmaz mı? Ama yanımda, karşımda oturan insanların yüzüne bakıyorum, hiç birinde böyle bir duygunun belirtisi yok. Kimse ne güneşin, ne denizin farkında.

Doğum yeriniz neresi olursa olsun, Kasım ayında ince bir gömlekle sokağa çıkabiliyorsunuz. Temmuz sıcağında denize çıkan hangi sokağa sapsanız imbatla karşılaşıyorsunuz, bu şehre sahip çıkmak en azından bir yurttaşlık görevi, bir insanlık borcudur. Bu kentin denizine girip, güneşinde ısındıktan sonra kirletilen denizinden, kesilen ağacından, kapatılan meydanından bana ne diyemezsiniz. Bana ne derseniz, bir belediye başkanı çıkıp meydanları, otobüs duraklarını parselleyip bankalara satar, denizi beton yapılarla kapatır, bu şehrin yüzyılda bir yetiştireceği bir Cevat Şakir'e son yolculuğunda Belediyenin bir cenaze arabasını bile çok görür.

Tarihe bakıyorum, İzmir'in Türklerin eline geçişi büyük Selçuklu Sultan Melikşah zamanına rastlıyor, yıl 1076. Aradan tam 900 yıl geçmiş. 1415 yılına kadar arada kısa sürelerle şehre Cenevizliler, Venedikliler ve Rodos Şövalyeleri eğemen olmuşlar. Bu kısa süreli yabancı eğemenliklerine 1415 yılında Çelebi Sultan Mehmet tarafından kesin olarak son verilmiş. Haydi 1076-1415 arasındaki 300 yılıda saymayalım, İzmir'de en azından 600 yıldan beri sürekli olarak Türkler oturuyor. Altı yüz yıllık bir Türk yurdu. Ama İzmir'de 600 yıldan beri ev sahibi gibi değil, kiracı gibi oturmuşuz. Bir türlü ısınamamışız. Yabancı gözüyle bakmışız. «Gavur İzmir» demişiz. Şehre Türklüğün damgasını vuran yapıtlara bakın. 500 yıllık Osmanlı eğemenliğinde bırakın başka yapıları, sanat değeri olan kaç camii yapılmış? Kaç yol açılmış.

Karaburun'da bulunurken yaşlılardan dinlemiştim. Kurtuluş savaşından sonra Yunanistan'a gidip yerleşen bir gurup Yunanlı gezi amacıyla Karaburun'a gelmişler. Tepelerde teraslama suretiyle yetiştirdikleri bağların bozulup yerlerinde çalıların bittiğini, zeytinlerin söküldüğünü görünce kendilerini tutamayıp ağlamışlar. Küçümsediğimiz rumlar eğreti

oturdukları topraklara torunlarının göreceği zeytin fidanları dikmiş, tepelere sekiler yapıp üzüm yetiştirmiş, yetiştirdiği üzümler dünyada ün yapmış. Toprağın asıl sahipleri ne yapmışlar? Bağları söküp, zeytinleri kesip, yerine tütün dikmişler, sonra onunla uğraşmakta zorlarına gitmiş, kıyıdaki yerlerini büyük kentlerden akın eden sayfiyecilere satıp kurtulmuşlar.

Körfez vapurundan İzmir'e bakıyorum. Güzelyalı'dan Bostanlı'ya kadar bütün kıyı sekiz katlı beton apartmanlarla kapatılmış. Bir avuç yeşillik yok, meydanlık yok. Sanki soğuk, kuru bir kara şehri. Kim bu şehre uzaktan baktığı zaman Akdeniz ikliminde yaşayan bir kıyı şehri der! Bahri Baba parkı üstünde bir tutam ağaçlık kalmış. Sanırım bitişiğindeki Güney Deniz Saha Komutanlığından çekindiklerinden olacak. Ayni görünüm Karşıyaka sırtlarında da göze çarpıyor. Bütün tepeler gecekondu. Yalnız Naldöken sırtlarında Deniz Üs Komutanlığı üzerinde bir avuç yeşillik kalmış. Gecekondular Askeri Birliğin üzerine kadar gelip burada bıçak gibi kesilmiş. Eski Belediye Başkanlarından Behçet Uz'un öncülüğü ile dikilen bu fidanları (Atatürk Orman Fidanlığı) her yıl açmak için yakmaya kalkışan gecekonduculara karşı asker koruyor.

Ne yöne baksanız, neresine dokunsanız yürekler acısı. Konak Meydanındaki tarihi Sarı Kışla, askerlik Şubesi, Cezaevi v.b. yapılar Konak Meydanını açıp, ferahlatmak için yıkılmışlardı. Yıkılan yapıların yerleri düzenleşmeden yerlerine daha kötüleri yapıldı. Konak vapur iskelesinin yanına yapılan yeni Belediye Sarayının ve karşısındaki Karamürsel binasının yıkımı konusundaki tartışmalar sürerken yanıbaşına Merkez Bankası onun yanına da Sümerbank satış yeri yapıldı. Bu çelişki dünyanın neresinde vardır? Şehir büyüyüp, kalabalıklaştıkça yolları daralıyor, meydanları kalkıyor, ağaçları kesiliyor? İzmir'den tramvayın kaldırılışı 1953 yılına rastlar. Güzelyalı'dan gelen tramvay Konak'ta saat kulesinin etrafını dönerek şimdiki Ankara Palas'ın önünden Güzelyalı'ya gidiyordu. Önce tramvay yolunu söktüler, sonra bu yolun Konak Meydanına rastlayan bölümü bankalara ve Sosyal Sigortalara satıldı. Ankara Palas'ın önündeki tramvay yolu üzerine şimdiki İş Bankası ve Akbank kuruldu. Peşinden alanı boydan boya kapatan Sosyal Sigortalar Sitesi kuruldu. Sanıyorum. 1953 yahut 1954 yılı olacak, Fevzipaşa Bulvarı'ndaki Gümrük'ten Basmane'ye kadar uzanan o güzelim çınarlar Belediye işçileri tarafından bir gecede kesilip atıldı. Nedeni trafiği engelliyormuş. Çınar keserek açılan şu trafiğe bakın.

Güzelyalı'dan Konak Meydanı'na kadar uzanan Mithatpaşa Caddesi üzerinde deniz kenarındaki eski iki katlı evlerin yerine yapılan sekiz katlı apartmanların yapım tarihlerine bakıyorum. En eskisi 1951, 1952. Bırakın Selçukluları, Osmanlı dönemini, Cumhuriyetin ilk yıllarını, 1950'den sonra o çok övülen demokratik dönemde Üçkuyular'dan Bostanlı'ya kadar uzanan kıyıda yıkılan iki katlı evlerin yerine en çok üç kat yükseklik tanınsa, yıkılan evler üç metre geriye çekilse yol sorunu da, oto-park sorunu da kendiliğinden çözümlenmiş olacaktı. Şimdi tıkanan Mithatpaşa

Caddesindeki trafiği biraz açabilmek için br metrelik yaya kaldırımı kazanma pahasına 1950'den sonra yapılan altı katlı yeni apartmanlar zorunlu olarak yıkılıyor. İki katlı evin yerine sekiz katlı apartman projesi çizen kanalizasyonu denize bağlayan, oto-park yeri ayırmıyan mühendis-mimar, yapıyı yapan müteahhit, ruhsatı veren Belediye denizin kapanacağını, körfezin pisleneceğini, yolların tıkanacağını bilmiyor muydu? Yüz yıl değil otuz yıl önce bunu İzmir'de bilen bir mühendis, bir mimar, bir müteahhit, bir belediye başkanı yok muydu? Elbette binlercesi vardı. Ama bu bir düşüncenin, bir yönetimin şehre yansımasıdır. Yap, sat. Nasıl olursa olsun. Yalnız ucuza mal et, pahalıya sat. Projeyi buna göre yap, şehir planını ona göre değiştir, işe ona göre adam bul.

1983 yılının İzmir için İzmir'liler için en acı, en ibret verici olayı yarım kalmış Opera binasının yıkılmasıdır. 1958 de temeli atılan opera binası yirmi beş yılda yapılamamış, sonunda yıkılmasına karar verilmiştir. Bunun özür gösterilecek hiç bir yanı yoktur. Doksan yıl önce Karşıyaka'da «Karşıyaka Klüp» Kordon'da «Kamerani», «Efterpi», «İzmir Tiyatrosu»na, 60 yıl önce Alsancak'ta «Sinema Palas», Karataş'ta «Yıldız», Mezarlıkbaşı'nda «Ferah», Konak'ta «Bahribaba», Keçeciler'de «Şark» (1) tiyatrosuna sahip olan İzmir, 1983 yılında bir opera binasına sahip çıkamamıştır. İzmir'de oturanların sanata karşı bu ilgisizliği, bu umursamazlığı insanı kötümserliğe itiyor. İçimden imbatta bir gün bize küsecek diyorum.

Sırtımda incecik bir gömlek
Evimin balkonundayım çok şükür
Kitabım, gazetem
Bir bardak çay
Bir tükenmez kalem.
Oğlum büyüsede elinden tutsam diyordum
Şimdi ben yazarken o resim yapıyor
Körfezi boyamadan bırakmış
Nasıl maviye boyasın göz göre göre
Bulanık, yosunlu, çamurlu bir su
Ay düşmüyor üstüne.
İmbat geçmem derse bu suyun üstünden
Bir gün esmezse
Şimdi saçlarımdayken elleri
Kalk gidelim oğlum.

(1) Efdal Sevinçli. İzmir'de sanat yaşamı. (1895-1928)
Eleştiri. Kasım. 1983

SANAT OLAYLARI

— Talât Halman'ın, Amerika'nın değişik kentlerinde verdiği «Türk Tarihi ve Kültürü» konulu konferansları ilgi ile izleniyor. Halman'ın Cincinatti ve Louisville kentlerinden sonra Dallas'ta «Topkapı Sarayı ve Osmanlı Uygarlığı» konulu konuşması geniş ilgi gördü. Konferansı 1.500'e yakın Amerika'lı, kişi başına 7 Dolar ödeyerek izledi. Halman, konuşması sırasında slayt gösterisi yaptı, Türk müziği ve şiirlerinden de örnekler sundu. Konferansların önce ve sonrasında Halman onuruna resepsiyon verildi.

— İzmir Devlet Tiyatrosu'nda, 1983-1984 birinci tur oyunlarından A. Kutsi Tecer'in «Köşebaşı» adlı oyunu sürerken, «Pembe Kadın», «Farklı» ve «Gönül Avcısı» adlı oyunların provalarına başlandı. Devlet Tiyatrosu yetkilileri, «Pembe Kadın»ı ilk kez 17 ve 21 Aralık 1983 günleri Bolu Devlet Tiyatrosu'nda, 24-28 Aralık tarihleri arasında da Konya'da sergileyeceklerini bildirdiler. Yetkililer, E.O'Neill'in yazdığı, Avni Gildan'ın dilimize çevirdiği ve Semih Sergen'in yönettiği «Farklı» ve Diego Fabri'nin yazdığı «Gönül Avcısı» adlı yapıtların Ocak başında sahneleneceğini açıkladılar.

— Bu yıl İsmet Kuntay tiyatro ödülü, «Resimli Osmanlı Tarihi» adlı oyunu ile Devlet Tiyatroları Genel Müdürü Turgut Özakman'a verildi. Ödül töreni 24 Aralık günü Ankara Sanatevi'nde yapılacak. Seçiciler Kurulu; Doğan Koloğlu, Melisa Gürpınar, Seçkin Cılızoğlu, Hayati Asılyazıcı ve Küntay ailesinden İsmet Küntay'ın eşi Nadide Küntay'dan oluşuyordu.

— Esin Afşar, 17 ve 18 Aralık günleri Amerikan Kız Lisesi salonunda «Arabesk'e İnat» adını verdiği resitalini İzmirli sanatseverlere sundu. Daha önce İstanbul'da da gerçekleştirilen ve büyük ilgi gören resitale gitarist Tarık Öcal eşlik etti. Meb Ajans sanat etkinlikleri arasında yer alan resital, İzmir'de de geniş ilgi gördü.

— İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarından 1402 sayılı Sıkıyönetim yasası uyarınca yedi sanatçının görevlerine son verildi. Sanatçıların isimleri şöyle: Oben Güney, Taner Barlas, Çetin İpekkaya, Savaş Dinçel, Aliye Uzunatağan, Avni Yalçın ve Aslan Kaçar.

— İzmir'de, halk oyunları alanında çalışmalarını sürdürecek olan «Yeni İnsan Dans Topluluğu» kuruldu.

DÖNEM/Yaşamı Savunan Dergi/Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Nuray A. HANÇER/Yayın Yönetmeni: A. ÖZTÜRK/Yönetim Yeri: 1367 sokak No: 5 Umut Han Kat: 3 D: 308 Basmane — İZMİR/Yazışma Adresi P.K. 105 Konak—İzmir/Tel: 31 85 87/Sürdürüm Koşulları: 1 Yıllık 1.500 TL./İlân Koşulları: Kapak tam sayfa 20.000 TL.—İç sayfalar tam 10.000 TL. Yarım 6.000 TL./Banka Hesap No: Nuray A. Hançer adına Osmanlı Bankası Merkez Şube 0650.04648/2 İZMİR
Dizgi ve Baskı : Merhaba Matbaası Tel: 147 800 İZMİR

DESEN: M. FERHAT

Dişlerimle
savunacağım yurdumun her karış toprağını,
dişlerimle

Başka yurt istemem onun yerine,
assalar damarlarımdan beni
istemem gene.

Burdayım hâlâ.
Aşkımın tutsağı... Evimin çevresinde.
Yurdumun peşinde.

Burdayım hâlâ.
Yıkamazlar beni
ne kadar çarmıh yükleseler
omuzlarıma.

Burdayım hâlâ.
Tutarak sizi... tutarak... tutarak
avuçlarımda.

Dişlerimle
savunacağım yurdumun her karış toprağını,
dişlerimle.

TEVFİK EL ZEYYAT/Filistin kavga şiirinin
öncülerinden

(Çev. : A. Kadır - Süleyman Salom)

150 T.L.